

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK SOCIJALNI RAD

**STARATELJSTVO NAD OSOBAMA KOJIMA JE ODUZETA
ILI OGRANIČENA POSLOVNA SPOSOBNOST
(STUDIJA SLUČAJA: KJU „DOM ZA SOCIJALNO
ZDRAVSTVENO ZBRINJAVANJE OSOBA S
INVALIDITETOM I DRUGIH OSOBA”)
-magistarski rad-**

Kandidatkinja:
Amila Hadžić - Glušac
Broj indexa: 655/II-SW

Mentorica:
doc. dr. Borjana Miković

Sarajevo, septembar 2021.

SADRŽAJ

UVOD	1
METODOLOŠKI OKVIR RADA	6
1. Problem istraživanja.....	6
2. Predmet istraživanja	7
3. Ciljevi istraživanja.....	8
3.1. Naučni cilj	8
3.2. Društveni cilj	9
4. Sistem hipoteza	9
4.1. Generalna hipoteza.....	9
4.2. Posebne hipoteze	9
5. Metode istraživanja	10
6. Vremensko i prostorno određenje predmeta istraživanja	10
 PRVI DIO	11
Određenje i svrha starateljstva nad punoljetnim osobama kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost u zakonodavstvu Federacije Bosne i Hercegovine.....	11
1. Historijski pregled razvoja starateljstva	12
2. Određenje i svrha starateljstva nad punoljetnim osobama u Porodičnom zakonu Federacije Bosne i Hercegovine	15
3. Pravni izvori starateljstva u Bosni i Hercegovini.....	16
4. Nadležnost centra za socijalni rad kao organa starateljstva	18
5. Poslovi organa starateljstva u oblasti starateljske zaštite nad osobama kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost	19

DRUGI DIO	21
Staratelj: izbor, imenovanje, vrste staratelja te prava i dužnosti staratelja.....	21
1. Izbor i imenovanje staratelja	22
2. Vrste staratelja.....	24
3. Prava i odgovornosti staratelja.....	25
TREĆI DIO	28
Oduzimanje i ograničenje poslovne sposobnosti	28
1. Razlozi oduzimanja i ograničenja poslovne sposobnosti.	29
2. Postupak oduzimanja poslovne sposobnosti i stavljanja pod starateljstvo.....	31
PRIMJER IZ PRAKSE – Ročište za oduzimanje poslovne sposobnosti	34
3. Posljedice oduzimanja ili ograničenja poslovne sposobnosti	36
4. Prestanak starateljstva nad osobama kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost ...	38
ČETVRTI DIO	39
Rezultati istraživanja	39
a) Ključni pokazatelji o Domu i štićenicima	40
b) Stavovi štićenika	52
c) Stavovi profesionalaca	60
ZAKLJUČNA RAZMATRANJA.....	64
LITERATURA	67
PRILOZI.....	70
1. Anketni upitnik za štićenike	70
2. Anketni upitnik za profesionalce	72
3. Popis grafikona i tabela	73

UVOD

Međunarodni dokumenti iz oblasti ljudskih prava polaze od osnovnog principa da svaki čovjek ima urođena, jednaka, neotuđiva i univerzalna prava koja proizlaze iz dostojanstva svih ljudskih bića. Stoga ljudska prava država ne daruje pojedincu niti ih može uskratiti, odnosno oduzeti. Ona uspostavlja mehanizme za ostvarivanje ovih prava, sloboda i zaštite u cilju osiguranja pravne jednakosti svih građana, odnosno svakog pojedinca. S tim u vezi, pored prava sadržanih u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima (1948), Ujedinjeni narodi (UN) su usvojili niz različitih dokumenata iz oblasti ljudskih prava, među kojima su Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, kojima su definirana prava te uspostavljeni mehanizmi kojima se osigurava njihovo provođenje. U istom kontekstu, najznačajniji pravno obavezujući dokument za zemlje članice koje su izvršile njegovu ratifikaciju u oblasti invalidnosti je UN Konvencija o pravima osoba s invaliditetom koju je Bosna i Hercegovina (BiH) ratifikovala 2010. godine. U ovom međunarodnom ugovoru štite se prava svih osoba s invaliditetom, bez obzira na vrstu i uzrok invaliditeta, s tim da su zemlje koje su ga ratifikovale obavezne da odredbe koje on sadrži implementiraju u svoja nacionalna zakonodavstva, što BiH, bar kad je u pitanju ostvarivanje prava na poslovnu sposobnost svih osoba s invaliditetom nije uradila sve do danas.

Naime, u BiH je još uvijek na snazi primjena tradicionalnog zakonodavstva prema kome se nakon oduzimanja ili ograničenja poslovne sposobnosti od strane Suda punoljetne osobe stavljuju pod starateljstvo čime ostaju bez mogućnosti ostvarivanja osnovnih ljudskih prava. To se posebno odnosi na nekoliko hiljada ljudi u BiH sa intelektualnim i/ili psihosocijalnim invaliditetom kojima je oduzeta poslovna sposobnost koje su pod starateljstvom. U ovom kontekstu sva tri porodična zakona, PZ FBiH, PZ RS i PZ BD ističu starateljstvo nad punoljetnim osobama kao oblik zaštite punoljetnih osoba koje nisu sposobne, ili koje nisu u mogućnosti starati se o sebi, svojim pravima, interesima i obavezama, iz čega se na prvi pogled može zaključiti da se oduzimanjem poslovne sposobnosti i stavljanjem punoljetne osobe pod starateljstvo toj osobi pruža neophodna društvena zaštita i briga. Međutim, nemogućnost pravnog djelovanja zbog oduzete poslovne sposobnosti punoljetnu osobu dovodi u stanje da pojedine njezine radnje koje objektivno može poduzeti budu pravno nepriznate. Jednostavno, osoba kojoj je oduzeta poslovna sposobnost gotovo i da ne postoji kao ljudsko biće. Ona je pred zakonom nevidljiva, čak i kad želi ostvariti neko od

najelementarnijih prava ili samostalno dati izjavu koja se tiče ličnog stanja. U takvim uslovima ljudsko dostojanstvo osobe s oduzetom poslovnom sposobnošću se ne poštije, ona je diskriminirana i gotovo se sa sigurnošću može reći da od svih ljudskih prava jedino ostvaruje pravo na život i preživljavanje, trpeći razne oblike poniženja i nipođaštavanja. U ovakvim uslovima osoba koja je pod starateljstvom postaje „zarobljena“ na način da sama ne može donositi vlastite odluke, nego te odluke umjesto nje donosi staratelj. Uz navedeno ovdje treba istaći i to da „aktuelni porodični zakoni u BiH normiraju dva nivoa oduzimanja poslovne sposobnosti: oduzimanje poslovne sposobnosti i ograničenje poslovne sposobnosti. Razlika između navedena dva oblika ogleda se u tome što osobe s oduzetom poslovnom sposobnošću ne mogu svojevoljno poduzimati nikakve radnje, dok osobe s ograničenom poslovnom sposobnošću mogu upravljati i raspolažati određenim opsegom prava. One prema odredbama PZ FBiH mogu samostalno davati izjave koje se tiču osobnih stanja, osim ako zakonom ili odlukom organa starateljstva nije drugačije određeno“.¹

U Bosni i Hercegovini, zakonima Republike Srpske, Federacije BiH i zakonima Brčko Distrikta BiH pruža se posebna zaštita svima onima koji nisu u stanju da se staraju o svojoj ličnosti, o svojoj imovini i o svojim interesima. Do toga može doći iz raznih uzroka. Odrasla lica su poslovno nesposobna zbog posebnih, naknadnih okolnosti zbog kojih je smanjena ili isključena njihova sposobnost da samostalno učestvuju u pravnim poslovima. Kad su maloljetna lica u pitanju koja su bez roditeljskog staranja, ona se stavljuju pod starateljstvo zbog nezrelosti, a kod odraslih lica, u pitanju je njihovo zdravstveno stanje, fizičko, psihičko i socijalno oboljenje. Da bi se odraslo lice moglo staviti pod starateljstvo potrebna je prethodna odluka suda o oduzimanju poslovne sposobnosti tom licu. Kad sud u vanparničnom postupku doneše rješenje da je odrasлом licu oduzeta poslovna sposobnost onda mu, na osnovu te sudske odluke, organ starateljstva postavlja staraoca. Osnovni razlog oduzimanja ili ograničenja poslovne sposobnosti je činjenica da punoljetno lice nije u stanju da se brine o svojim pravima i interesima zbog potpune ili djelimične nesposobnosti za rasuđivanje, kako je to navedeno u članu 29. Zakona o vanparničnom postupku SR BiH.² Identičnu odredbu sadrži i član 27. Zakona o vanparničnom postupku Brčko Distrikta BiH, kao i odredba člana 29. Zakona o vanparničnom postupku Federacije BiH. Postupak za oduzimanje i vraćanje

---

¹ Miković, B. „Podrška u ostvarivanju poslovne sposobnosti umjesto zamjenskog odlučivanja“, Zbornik radova, Četvrti međunarodni naučni skup, Dani porodičnog prava: „Pravna zaštita odraslih osoba“, Pravni fakultet, Univerzitet „Džemal Bijedić“, Mostar, 2016, str. 169.

² Sl. list SR BiH, br. 10/89, Službeni glasnik RS, br. 74/05

poslovne sposobnosti regulisan je i u Porodičnom zakonu Federacije BiH³ u odredbama člana 325. do 329. S obzirom na to da je Porodični zakon lex specialis u odnosu na Zakon o vanparničnom postupku FBiH, trebalo bi da se primjenjuju odredbe Porodičnog zakona FBiH u postupku oduzimanja poslovne sposobnosti. U članu 192. Porodičnog zakona Federacije BiH, kao i u članu 173. Porodičnog zakona Brčko Distrikta BiH⁴ su regulisani uzroci koji mogu dovesti do toga da se punoljetnom licu oduzima odnosno ograničava poslovna sposobnost, a što nije slučaj sa Porodičnim zakonom Republike Srpske. To su duševna bolest, zaostali duševni razvoj, prekomjerno uživanje alkohola ili opojnih droga i senilnost. Zakoni normiraju i "ostale uzroke" koji dovode do toga da se punoljetna osoba ne može sama brinuti o svojim pravima i interesima, davanjem mogućnosti sudu da u svakom konkretnom slučaju ocijeni koji sve uzroci mogu dovesti do toga da se može zaključiti da zbog njihovog postojanja punoljetna osoba nije sposobna da se sama brine o svojim pravima i interesima. To bi pored nabrojanih, mogla biti i teška fizička bolest lica. Iako nijedan zakon ne pominje jednu od najstarijih ustanova u pravu, rasipništvo, ne bi bila prepreka da se pod pojmom drugi uzroci uvrsti i slučaj kada to lice svojim postupcima neracionalno smanjuje svoju imovinu, čime ugrožava svoj opstanak i opstanak lica koja treba da izdržava.⁵

Za razliku od osoba kod kojih je poslovna sposobnost ograničena, osobe s oduzetom poslovnom sposobnošću, shodno odredbama koje su normirane u različitim zakona Federacije Bosne i Hercegovine, ne mogu:

- sklopiti brak,
- učestvovati u postupku posredovanja prije razvoda braka,
- usvojiti dijete,
- vršiti roditeljsko staranje,
- samostalno obavljati radnje u postupku (parnična sposobnost),
- glasati,
- donijeti odluku o medicinskim mjerama,
- osnovati radnju.⁶

---

³ Porodični zakon FBiH, Službene novine Federacije BiH broj 35/05

⁴ Službeni glasnik Brčko distrikta BiH", br. 23/2007

⁵ Miković, B. „Podrška u ostvarivanju poslovne sposobnosti umjesto zamjenskog odlučivanja“, Zbornik radova, Četvrti međunarodni naučni skup, Dani porodičnog prava: „Pravna zaštita odraslih osoba“, Pravni fakultet, Univerzitet „Džemal Bijedić“, Mostar, 2016, str. 169.

⁶ Ibid, str. 170.

Iz gore navedenih odredbi, dolazimo do zaključka da posljedice oduzimanja poslovne sposobnosti u velikoj mjeri utiču na sve segmente života osobe kojoj je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost. Time se nedvojbeno krše osnovna ljudska prava ovih osoba, ali je i prisutna diskriminacija ovih osoba, samim time što nemaju mogućnost da sami donose odluke o svom životu. PZ FBiH izjednačava staratelje osoba kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost sa starateljima maloljetnika (član 194. st.1), što je jedan vid diskriminacije.

Staratelj osobe kojoj je ograničena poslovna sposobnost ima dužnost i prava staratelja maloljetne osobe koja je navršila 14 godina života, ali organ strateljstva može, kad je to potrebno, odrediti poslove koje osoba sa ograničenom poslovnom sposobnošću može poduzimati samostalno tokom života. (čl.194. st. 2 PZ FBiH)

Iako UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom u čl.12. propisuje pravo svih osoba s invaliditetom na jednakost pred zakonom, uključujući i osobe kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost, nažalost, praksa nam potvrđuje da je mali postotak onih osoba kojima je potpuno vraćena poslovna sposobnost u BiH. U članu 12. se dalje navodi da osobe sa invaliditetom imaju pravo svuda na priznanje pravne i poslovne sposobnosti, zatim da osobe sa invaliditetom u svim područjima života uživaju pravnu i poslovnu sposobnost ravnopravno s drugim ljudima. Dakle, osobe kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost trebaju biti ravnopravne sa ostalim ljudima, ravnopravan dio društva a ne dio segregacijskih skupina kojima su oduzeta najosnovnija ljudska prava. Iako su ovim osobama priznata i zagarantovana prava Ustavom, UN Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom i mnogim drugim međunarodnim dokumentima, ipak su u BiH svakodnevna kršenja ovih prava. UN Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom, kao prvi pravno obavezujući dokument za sve države koje su ratifikovale ovu Konvenciju koji se odnosi na osobe sa invaliditetom, Bosna i Hercegovina je usvojila 2009. godine a ratifikovala 2010. godine, ali nažalost, Porodični zakon FBiH ni 11. godina od usvajanja i ratifikovanja Konvencije nije revidiran i usklađen sa ovim dokumentom.

Pristup zasnovan na ljudskim pravima se ne primjenjuje u našem zakonodavstvu. Institut starateljstva i dalje se primjenjuje i ne postoji naznaka ili najave uvođenja sistema pružanja podrške u odlučivanju kako to nalaže Konvencija o pravima osoba s invaliditetom.

Ustav Bosne i Hercegovine jasno definiše da su sve osoba pred zakonom jednake i pored navedenog osobama koje imaju ograničene psihičke sposobnosti i duševne bolesti nerjetko se oduzima poslovna sposobnost, postavlja staratelj što predstavlja zamjensko odlučivanje bez ikakve podrške u odlučivanju. Osobe kojima se oduzima poslovna sposobnost nisu na adekvatan način uključene u postupak te samim tim nisu upućene da oduzimanjem poslovne sposobnosti i stavljanjem pod starateljstvo su između ostalog lišene izbora mjesta stanovanja, privatnosti, sudjelovanja u javnom i političkom životu, zapošljavanju, upravljanju njihovom imovinom te mogućnosti sklapanja braka. Najveći broj osoba sa oduzetom poslovnom sposobnošću se nalazi u institucijama zatvorenog tipa. Zakonsku mogućnost pokretanja postupka za vraćanje poslovne sposobnosti ne koriste ni organ starateljstva ni članovi porodice, a osobe kojima je oduzeta poslovna sposobnost, bez adekvatne podrške, nisu u mogućnosti učiniti to sami. Ne postoji obaveza revizije predmeta oduzimanja poslovne sposobnosti te osobe kojima je oduzeta poslovna sposobnost ostaju najčešće dugoročno uskraćene za ovo pravo. Bez sumnje bi provođenje odredaba Konvencije u praksi doprinijelo boljem položaju ove skupine osoba sa invaliditetom.

METODOLOŠKI OKVIR RADA

Poslovna sposobnost, prema odredbama sva tri porodična zakona u BiH stiče se punoljetstvom, tj. sa navršenih 18 godina života, kao i stupanjem u brak sa navršenih 16 godina života po odluci suda, tako da osoba koja je navršila 16 godina može zaključiti brak, ako je fizički i psihički zrela za zaključenje. Ukoliko se razvede takav brak, maloljetno lice i dalje zadržava potpunu poslovnu sposobnost (čl.157. st. 1 - 2 PZ FBiH). Takođe, prema PZ FBiH roditeljstvo može biti osnov za sticanje poslovne sposobnosti prije navršene 18 godine života (čl.157 st. 3 PZ FBiH). Instituti oduzimanja i ograničenja poslovne sposobnosti, kao i stavljanja pod starateljstvo takvih lica, su u Bosni i Hercegovini, u skladu sa njenim ustavnim uređenjem, regulisani posebnim zakonima u oba entiteta i Brčko Distriktu BiH. Pored porodičnih zakona i zakona o vanparničnom postupku, to su posebno Zakoni o upravnom postupku, Zakon o obligacionim odnosima, Zakon o nasljeđivanju, Zakon o rješavanju sukoba zakona i nadležnosti u porodičnim i nasljednim stvarima i dr.

1. Problem istraživanja

Pravo osoba sa invaliditetom da sama donose odluke o svom životu i ostvaruju poslovnu sposobnost ravnopravno sa drugima je jedno od najvažnijih pitanja ljudskih prava. Biti priznat kao neko ko može da donosi odluke je od ključnog značaja za kontrolu nad vlastitim životom i učešće u društvu, zajedno sa drugima. Poslovna sposobnost omogućava osobi da bira gdje i s kim želi živjeti, da glasa, da se poštaju njene odluke o zdravstvenoj njezi, da kontroliše sopstvene finansije i sl. Bez toga osoba je u očima zakona nepostojeća, a njene odluke nemaju nikavu pravnu snagu, što je nažalost stvarnost za veliki broj osoba sa intelektualnim i/ili psihosocijalnim invaliditetom stavljениm pod starateljstvo.

Porodični zakon FBiH starateljstvo definiše kao oblik zaštite maloljetnih osoba bez roditeljskog staranja i punoljetnih osoba koje nisu sposobne, ili koje nisu u mogućnosti starati se o sebi, svojim pravima, interesima i obavezama (član 160).

Staratelj osobe kojoj je ograničena poslovna sposobnost ima dužnosti i prava staratelja maloljetne osobe koja je navršila 14. godina života, ali organ starateljstva može, kad je to potrebno, odrediti poslove koje osoba sa ograničenom poslovnom sposobnošću može poduzimati samostalno tokom života (čl. 194. st. 2). Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom (KOSI), kao prvi pravno obavezujući dokument za sve države potpisnice, odnosno države koje su ratificirale ovaj dokument, kod pojma osoba sa invaliditetom, nabraja i osobe sa duševnim smetnjama, što je jedan od najčešćih razloga da se nekoj osobi oduzme ili ograniči poslovna sposobnost. Također, KOSI u članu 12 propisuje pravo svih osoba na jednakost pred zakonom, jasno afirmirajući uživanje svih osoba sa invaliditetom na poslovnu sposobnost ravnopravno sa drugim osobama. Iz navedenog zaključujemo da se u BiH osobama s invaliditetom uskraćuju osnovna ljudska prava koja su im garantovana Ustavom, KOSI ali i mnogim drugim međunarodnim dokumentima. Poseban problem sa kojima se susreću osobe kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost jeste to da imenovani staratelj postaje zakonski zastupnik osobe, koji istovremeno odlučuju u ime te osobe, a ne zajedno sa njom. Problem je i to što se ove osobe smještaju u instituciju bez njihovog pristanka jer je dovoljan samo pristanak staratelja da bi se osoba smjestila u neku od ustanova socijalne zaštite.

2. Predmet istraživanja

Budući da je tema ovog rada posebno fokusirana na činjenicu da se stavljanjem punoljetne osobe pod starateljstvo ne samo krše njihova temeljna ljudska prava, nego i urođeno ljudsko dostojanstvo osobe, što se posebno odnosi na osobe s oduzetom poslovnom sposobnošću, diskriminirajuće odredbe u odgovarajućem zakonodavstvu FBiH nedvosmisleno govore da se njihovom primjenom na prvom mjestu povređuje ljudsko dostojanstvo ovih osoba. To se posebno odnosi na činjenicu da punoljetne osobe pod starateljstvom kojima je oduzeta poslovna sposobnost ne mogu: sklopiti brak, učestvovati u postupku posredovanja prije razvoda braka, usvojiti dijete, vršiti roditeljsko staranje, samostalno obavljati radnje u postupku (parnična sposobnost), glasati, donijeti odluku o medicinskim mjerama, osnovati radnju⁷. Ovakvo postupanje je u suprotnosti s odredbama

⁷ Miković, B. „Podrška u ostvarivanju poslovne sposobnosti umjesto zamjenskog odlučivanja“, Zbornik radova, Četvrti međunarodni naučni skup, Dani porodičnog prava: „Pravna zaštita odraslih osoba“, Pravni fakultet, Univerzitet „Džemal Bijedić“, Mostar, 2016, str. 170.

Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koja normira pravo na jednakost pred zakonom, jasno afirmirajući pravo svih osoba sa invaliditetom na poslovnu sposobnost ravnopravno sa drugima (čl. 12).

U skladu s navedenim predmet istraživanja u ovom radu je starateljstvo nad osobama kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost s posebnim osrvtom na kršenje temeljnih prava ovih osoba nakon oduzimanja ili ograničenja poslovne sposobnosti čime se zapravo vrijeđa i njihovo dostojanstvo. U istom kontekstu, predmet istraživanja biti će i praksa KJU „Dom za socijalno zdravstveno zbrinjavanje osoba sa invaliditetom i drugih osoba“ vezano za smještaj osoba, mehanizme i aktivnosti koje se provode u radu sa štićenicima smještenim u ovoj ustanovi socijalne zaštite. Također, kroz istraživanje, odnosno analizu odgovarajućih zakonskih propisa doći će se i do pokazatelja koliko i na koji način oni u svojim odredbama, shodno međunarodnim dokumentima, vode računa o dostojanstvu osoba s invaliditetom.

3. Ciljevi istraživanja

3.1. Naučni cilj

Istraživanjem na temu „Starateljstvo nad osobama kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost“ kroz više aspekata sagledat ćemo sam postupak i posljedice oduzimanja ili ograničavanja poslovne sposobnosti, i stavljanja osoba pod starateljstvo. Analizom trenutnog stanja i položaja ovih osoba doći ćemo do saznanja sa kakvim problemima se susreću, i u kojoj mjeri se krše njihova osnovna ljudska prava. Rezultati ovog istraživanja predstavljat će određena saznanja koja mogu poslužiti i koristiti se za uporednu analizu sa drugim sličnim istraživanjima koja se bave problematikom osoba kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost i poštivanja njihovih elementarnih prava.

3.2. Društveni cilj

Od izuzetnog značaja za osobe kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost i koje su stavljenе pod starateljstvo je ukazati na probleme s kojima se one suočavaju u borbi za ostvarivanje svojih prava. Shodno zakonskim odredbama jasno je vidljivo da su osobe sa invaliditetom posebno one kod kojih se najčešće pokreće postupak za oduzimanje ili ograničavanje poslovne sposobnosti. Sama neusklađenost domaćeg zakonodavstva s međunarodnim standardima također stvara prepreke adekvatnoj zaštiti ovih osoba, i onemogućava primjenu mehanizama za zaštitu ljudskih prava kroz međunarodne dokumente, zbog čega one bivaju dodatno isključene iz društva.

4. Sistem hipoteza

4.1. Generalna hipoteza

Oduzimanjem ili ograničenjem poslovne sposobnosti i stavljanjem punoljetnih osoba pod starateljstvo, posebno prisilnim smještajem osoba s oduzetom poslovnom sposobnošću u ustanove socijalne zaštite, krše se njihova osnovna ljudska prava i njihovo ljudsko dostojanstvo.

4.2. Posebne hipoteze

1. Imenovanjem staratelja koji odlučuje u ime osobe kojoj je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost krše se osnovna ljudska prava ovih osoba.
2. Ljudsko dostojanstvo osoba kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost narušava se korištenjem prisilnog smještaja u ustanove socijalne zaštite, što je ujedno i najčešći primjenjivani oblik njihovog zbrinjavanja.
3. Domaće zakonodavstvo i međunarodni dokumenti nisu adekvatno usklađeni u smislu zaštite i ostvarivanja prava osoba kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost.
4. Odredbe UN Konvencija o pravima osobama sa invaliditetom se gotovo i ne primjenjuju u Bosni i Hercegovini, iako je ovaj međunarodni ugovor država BiH ratificirala unazad više od deset godina..

5. Metode istraživanja

U istraživanju za potrebe magistarskog rada, pod naslovom: „Starateljstvo nad osobama kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost (Studija slučaja KJU “Dom za socijalno zdravstveno zbrinjavanje osoba sa invaliditetom i drugih osoba“), koje je teorijsko empirijsko, korištene su sljedeće metode istraživanja: historijska metoda, metoda analize sadržaja dokumenata, metoda intervjeta (anketa) te statistička metoda.

6. Vremensko i prostorno određenje predmeta istraživanja

Istraživanje će obuhvatiti vremenski period od 2016. - 2019. godine, i bit će provedeno u Kantonu Sarajevo, odnosno KJU “Dom za socijalno zdravstveno zbrinjavanje osoba sa invaliditetom i drugih osoba“, Sarajevo.

PRVI DIO

Određenje i svrha starateljstva nad punoljetnim osobama kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost u zakonodavstvu Federacije Bosne i Hercegovine

1. Historijski pregled razvoja starateljstva

Starateljstvo je kroz historiju prošlo nekoliko faza razvoja. Na početku, staranje o pojedincima koji nisu bili u stanju da se sami brinu o sebi, preuzimala je porodica, danas je ono institut porodičnog prava i jasno je uređeno zakonskim normama.

„U rimskom pravu starateljstvo je već preraslo iz ustanove običajnog prava starog gentilnog društva u pravno-tehnički razrađenu ustanovu. Pravljena je razlika između tutorstva (tutela) i kuratorstva (cura). Tutorstvo se javljalo u dva oblika: tutorstvo nad maloljetnim licima (tutela inpuberum) i tutorstvo nad ženama (tutela mulierum). Pod kuratorstvo su stavljena punoljetna lica koja nisu bila u stanju da se sama staraju o sebi iz određenih razloga. Razlikovale su se tri vrste skrbništva: nad duševno bolesnim licima (cura furiosi); nad rasipnicima (cura prodigi); i nad imovinom odsutnog lica (cura absentis)⁸. Dakle, i tutorstvom i kuratorstvom se pružala zaštita određenim osobama koje nisu bile u stanju da se same brinu o sebi i svojoj imovini. Razlika je u tome što su se pod kuratorstvom nalazila punoljetna lica poput rasipnika, duševno bolesnih osoba kao i kuratorstvo nad imovinom odsutnog lica a pod tutorstvom maloljetna lica i žene. U feudalnom društvu starateljstvo je bilo u skladu sa shvatanjima i razumijevanjima tadašnjeg društva. Kako je feudalizam počivao na staleškoj organizaciji društva, onda je sve bilo povezano i prilagođeno u skladu sa tim. Tako da je starateljstvo bilo povezano sa vršenjem javnih funkcija ali i sa odnosima između staleža. Primjera radi, kada bi umro vazal, staranje o njegovoj djeci (ukoliko ih je imao) preuzeo bi tzv. sizeren, tj. feudalac koji je bio na višem staležu od njega (na višem društvenom stepenu). Iako nema tačnih podataka, ovakav odnos između staleža i preuzimanje brige o djeci koja su ostala bez oca nije uvijek bio humanog karaktera posebno kada je bila riječ o djeci nižeg staleža. Tako, možemo reći da je starateljstvo u ovom periodu bilo najviše povezano sa društvenim položajem i materijalnom situacijom. „Ustanova starateljstva u kapitalizmu počiva na principima postavljenim još u rimskom pravu. Naravno da su neki principi rimskog prava ublaženi i prilagođeni kapitalističkom društvu. Međutim, i u kapitalizmu porodica počiva na patrijarhalnim osnovama i privatnoj svojini, bar u početnom periodu razvitka ove porodice“⁹.

---

⁸ Mladenović, M. Porodično pravo, knjiga II, 1980. god., Privredna štampa Beograd, str. 424.

⁹ Ibid.

Iako se patrijarhalno shvatanje dugo zadržalo u kapitalizmu, postepenom socijalizacijom društva i miješanjem države u porodične odnose, polahko se mijenjalo i shvatanje starateljstva u savremenim kapitalističkim zemljama.

Kada govorimo o Bosni i Hercegovini i historijskom razvoju starateljstva, bitno je naglasiti da se dolaskom Osmanlija u BiH počelo primjenjivati šerijatsko pravo kao personalno pravo muslimana. Šerijatsko pravo regulisalo je porodične, nasljedne, bračne i vakufske odnose. Ovo pravo je zadržano i u periodu austrougarske vladavine ali i za vrijeme vladavine SHS/Jugoslavije. U šerijatskom pravu u BiH starateljstvo se tada dijelilo na testamentalno i sudsko. Testamentalnog staratelja (*Vasi muhtar*) određivao je ostavilac i to je imalo jače pravno dejstvo. Ukoliko pak nije ostavljen testament ili u testamentu nije imenovan staratelj, sud je postavaljao u određenim slučajevima tzv. sudskog staratelja (*Vasiji kodi*). Na primjer, otac je putem testamenta mogao imenovati staratelja svome maloljetnom djetetu ili punoljetnom ukoliko nije bio u stanju da se brine sam o sebi i to je bio validniji i jači osnov za vršenje starateljske funkcije, a u slučaju da nije postao testament odnosno da otac nije imenovao staratelja, onda je sud bio ovlašten da sam imenuje staratelja.

„U šerijatskom pravu starateljstvo se označava dvama pojmovima: *wilāya* i *waṣāya*. Prvi se veže za štićenikove srodnike koji vrše nad njim starateljstvo, a drugi za osobe koje srodnici imenuju starateljima u oporuci, odnosno za osobu koju imenuje sudija za obavljanje starateljske dužnosti. Staratelj se označava terminom *waliyy*, odnosno *waṣiyy*, a štićenik terminom *al-mawlā ‘alayhi*, te pojmom *qāṣir* koji, u užem smislu, označava maloljetnika, a u širem smislu lice koje je poslovno nesposobno ili ima ograničenu poslovnu sposobnost.“¹⁰ Ovdje je bitno naglasiti da se u starateljsku zaštitu ubraja i roditeljstvo, odnosno roditeljsko staranje ako je otac živ i tzv. starateljsko staranje ako otac nije živ.

„Zakon o sudskom vanparničnom postupku od 1934. godine unio je bitne izmjene i na jedinstven način uredio ovu materiju, ali gotovo uopće nije primjenjivan u praksi. On je uveo starateljskog sudiju kao starateljskog organa, ali je zanimljivo da je predvidio i porodične savjete kao fakultativne organe umjesto starateljskog sudije.“¹¹ U šerijatskom pravu ustanova starateljstva je bila porodičnog karaktera, takva je ostala i danas, s tim da je dozvoljeno miješanje odnosno intervencija države u ovu oblast a zbog zaštite osoba koje su stavljenе pod starateljstvo.

¹⁰ Begović, Nedim, Koncept, priroda i mjesto ustanove strateljstva u šerijatskom pravu i porodičnom pravu BiH, Zbornik radova Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu, 2017., br. 20. str. 5.

¹¹ Mladenović, M. : Porodično pravo, knjiga II, 1980. god., Privredna štampa Beograd, str.446

„Po završetku Drugog svjetskog rata 1945. godine, u novoj Jugoslaviji uveden je model sekularne države koju karakterizira odvojenost vjerskih zajednica od države, proglašenje vjere za privatnu stvar svakog čovjeka i uživanje građanskih prava neovisno o pripadnosti ili nepripadnosti nekoj vjerskoj zajednici ili ispovijedanju neke religije“.¹² Nakon usvajanja ovog modela, šerijatsko pravo u BiH gubi pravnu snagu, nakon toga ukidaju se i šerijatski sudovi 1946. godine. Svi predmeti koji su spadali u njihovu nadležnost, stavljeni su u nadležnost narodnih odnosno građanskih sudova.

Starateljstvo je takođe prošlo kroz nekoliko faza razvoja odnosno preobražaja, tako je u Ustavu iz 1946. godine normirano da lica pod starateljstvom uživaju naročitu zaštitu države. Time je starateljstvo postala ustanova društvenog karaktera, a ne porodičnog ili privatnog kako je bilo do tada. „U novoj Jugoslaviji u periodu od 1946. do ustavnih amandmana napuštena je praksa pravnog partikularizma u određivanju organa starateljstva. To pitanje riješeno je jedinstveno za cijelu teritoriju Jugoslavije i to je prvo opšte obilježje ovog perioda. Drugo obilježje ogleda se u napuštanju ideje o sudovima kao organima starateljstva. Osnovni zakon o starateljstvu povjerio je ove zakone tadašnjim narodnim odborima“.¹³

Dakle, nakon ukidanja sudova kao organa starateljstva, poslove iz oblasti starateljstva obavljali su narodni odbori sve do osnivanja centara za socijalni rad 1961. Prije osnivanja centara za socijalni rad, postojalo je nekoliko prijedloga za reformu organa starateljstva. Tako je prvi prijedlog bio da organ starateljstva treba da ostane u nadležnosti narodnih odbora. Drugi prijedlog je bio da organ starateljstva treba da bude sud, s tim da bi trebalo formirati posebne starateljske sudove ili starateljska vijeća pri redovnim sudovima. Treći prijedlog je bio da organ starateljstva treba da bude posebna stručna služba. Konačno, ovo pitanje je riješeno preporukom Savezne skupštine te na taj način dolazi do mogućnosti osnivanja centara za socijalni rad. Svaka republika i pokrajina u Jugoslaviji je imala mogućnost da svojim zakonima odrede organa starateljstva. „Ovo je učinjeno čl. 54. Osnovnog zakona o starateljstvu od 1965. godine, a takođe i ustavnim amandmanima na osnovu kojih je cjelokupna zakonodavna nadležnost u ovoj oblasti prenijeta na republike i pokrajinе. Polazeći od samoupravnog opredjeljenja, republike i pokrajine su svojim zakonima ostavile općinama izvjesnu slobodu odlučivanja u pogledu izbora organa starateljstva između dva moguća

---

¹² Durmišević, E.: Prestanak važenja šerijatkog prava kao pozitivnog prava 1945. u Bosni i Hercegovini,Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu (1953. – 2017.god.) Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, 2007. god., str. 1055.

¹³ Mladenović, M : Porodično pravo, knjiga II, 1980. god.,Privredna štampa Beograd, str.446

organu: centra za socijalni rad ili upravnog organa skupštine općine (osim u SR Sloveniji)“.¹⁴ S obzirom da je republikama i pokrajinama ostavljena mogućnost da sami odrede ko će vršiti poslove starateljstva, u SR BiH je odlučeno da će te poslove obavljati općinski organ uprave nadležan za poslove socijalne zaštite. Prema PZ SR BiH poslove zaštite i pomoći porodici i druge poslove (uključujući i staranje o licima pod starateljstvom), vrši općinski organ uprave nadležan za poslove socijalne zaštite, ako odlukom skupštine općine vršenje ovih poslova nije povjereno drugom organu, organizaciji odnosno zajednici (čl.15, st. 1. i čl. 172).

2. Određenje i svrha starateljstva nad punoljetnim osobama u Porodičnom zakonu Federacije Bosne i Hercegovine

Svrha starateljstva prema odredbama Porodičnog zakona FBiH je prvenstveno zaštita ličnosti štićenika (čl. 161). Obzirom da je štićenik osoba koja se ne može starati o sebi, svojim pravima, interesima i obavezama neophodna mu je pomoći drugih osoba, tačnije staratelja koji bi mu pružio pomoći te bi se tako navodno, starateljstvom obezbjedila zaštita štićenikove ličnosti, zaštita njegovih prava i interesa ali i liječenje i osposobljavanje za život i rad i zaštita štićenikove imovine ukoliko je posjeduje.

„Osobe čija se zaštita ostvaruje starateljstvom su:

1. Maloljetnici bez roditeljskog staranja (koji nemaju roditelje ili se oni ne staraju o njima),
2. Punoljetne osobe koje nisu sposobne starati se o sebi, svojim pravima, interesima i obavezama, kojima je zbog toga oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost i
3. Punoljetne osobe koje nisu, iz bilo kojih razloga u mogućnosti starati se o sebi, svojim pravima, interesima i obavezama.

U ovom posljednjem slučaju se ne radi o nesposobnosti, već o nemogućnosti, odnosno spriječenosti poslovno sposobne osobe da se stara o svojim pravima i interesima. Prema razlozima zbog kojih se osoba stavlja pod starateljstvo, razlikuju se tri vrste starateljstva: starateljstvo nad maloljetnim osobama, starateljstvo nad punoljetnim osobama kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost i starateljstvo u posebnim slučajevima“¹⁵

Nastupanjem punoljetnosti, u pravilu s osamnaest godina, stječe se poslovna sposobnost, čime punoljetna osoba stječe sposobnost da samostalno štiti svoja prava i

---

¹⁴ Ibid, str. 449.

¹⁵ Traljić N. Bubić S. - Roditeljsko i starateljsko pravo, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2007. , str . 236.

interese te samostalno preuzima obaveze i za njih odgovara. Međutim, punoljetne osobe iz određenih razloga ponekad mogu i izgubiti tu sposobnost. Stoga, društvo pruža posebnu zaštitu svima onima koji nisu u stanju brinuti se o vlastitim potrebama, pravima i interesima ili koji ugrožavaju prava i interesе drugih osoba. Nakon što sud oduzme ili ograniči punoljetnoj osobi poslovnu sposobnost, obaveza organa starateljstva je da istu stavi pod starateljstvo, odredi joj staratelja te prati i vodi predmet starateljstva štićenika.

Institut poslovne sposobnosti reguliran je Porodičnim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine, prema kojemu se za osobe lišene poslovne sposobnosti uspostavlja sistem starateljstva. Općinski sudovi mogu osobu, u skladu sa zakonski utvrđenom procedurom, potpuno lišiti poslovne sposobnosti. To znači da osoba gubi svaku mogućnost djelovanja u vlastito ime. U slučaju ograničavanja poslovne sposobnosti, osoba gubi mogućnost ostvarivanja samo određenih prava, decidno utvrđenih odlukom suda. Centar za socijalni rad postavlja staratelja koji može biti član porodice ili prijatelj, međutim, često se za staratelja postavljaju uposlenici Centara za socijalni rad, u slučaju kada nema srodnika ili srodnici ne mogu ili ne žele preuzeti tu obavezu. Ovo rješenje predstavlja ozbiljan sukob interesa, jer se od Centara za socijalni rad traži osiguranje postupanja staratelja koje je u najboljem interesu štićenika. S obzirom na to da su uposlenici preopterećeni poslom, dešava se da imaju i do deset osoba kojima su staratelji, a nekad i više, i to bitno utječe na kvalitetu starateljstva i uloge koju imaju u smislu skrbi o štićenicima.

3. Pravni izvori starateljstva u Bosni i Hercegovini

Izvore starateljskog prava možemo podijeliti na dvije skupine: direktnе izvore starateljskog prava i supsidijarne odnosno dopunske izvore. Direktne izvore starateljskog prava jesu pisana pravna pravila koja uređuju ustanovu starateljstva i tu ubrajamo: ustav, međunarodne ugovore, zakone i podzakonske akte. U dopunske, odnosno supsidijarne izvore starateljskog prava ubrajamo: sudsku praksu i pravnu nauku. Običaji odnosno običajna pravila se u nekim pravima takođe smatraju supsidijarnim izvorom prava. Kod nas je to bio slučaj sve do donošenja Porodičnog zakona iz 1979. godine, nakon čega običaji prestaju važiti kao supsidijarni izvor prava. Ustav BiH je najviši pravno politički dokument. Kao takav ima najveću pravnu snagu i dužni su ga poštovati svi građani ove države. Ustav BiH kao i Ustav FBiH smatraju se izvorom starateljskog prava. Iako ovi ustavi ne normiraju odredbe koje se direktno tiču ustanove starateljstva, ipak u Ustavu BiH (član 2 stav 1. i 2)

stoji da će Bosna i Hercegovina osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda te da prava i slobode predviđeni u Evropskoj Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda kao i u njenim protokolima se direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Dakle, na ustanovu starateljstva se odnose i međunarodni ugovori čije odredbe imaju snagu ustavnih odredaba i BiH je dužna primjenjivati i poštovati sve međunarodne ugovore koje je potpisala i ratifikovala.

Zakone kao izvore starateljskog prava možemo podijeliti na osnovne i dopunske. Osnovni izvor starateljskog prava jeste Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine i u on u potpunosti uređuje ustanovu starateljstva. Dopunski izvori uređuju nekoliko aspekata starateljskog prava. U dopunske izvore starateljskog prava ubrajamo sljedeće zakone:

- Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom¹⁶
- Zakon o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama¹⁷
- Zakon o upravnom postupku¹⁸
- Zakon o parničnom postupku¹⁹
- Zakon o vanparničnom postupku²⁰
- Zakon o obligacionim odnosima²¹
- Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima.²²

Podzakonski akti se takođe smatraju izvorom starateljskog prava, i oni moraju biti uređeni u skladu sa zakonom, u ovom slučaju ih donosi federalni ministar rada i socijalne politike. Podzakonski akti koji se direktno tiču starateljstva u BiH su:

- Uputstvo o vođenju evidencije i dokumentacije o osobama stavljenim pod starateljstvo i o imovini štićenika²³
- Pravilnik o visini iznosa i načinu isplate mjesecne novčane naknade za rad staratelja i osobe imenovane za vršenje dužnosti staratelja u organu starateljstva²⁴

¹⁶ Službene novine FBiH, broj 36/1999, 54/2004 i 39/2006, 14/2009.

¹⁷ Službene novine FBiH, broj 37/2001

¹⁸ Službene novine FBiH, broj 2/1998, 48/1999

¹⁹ Službene novine FBiH, broj 53/2003, 73/2005, 19/2006, 98/2015

²⁰ Službene novine FBiH, broj 1/1998, 39/2004 i 73/2005, 80/2014.

²¹ Službeni list RBiH, br. 2/1992, 13/1993, 13/1994.

²² Službeni list RBiH, broj 2/1992-5, 13/1994-189.

²³ Službene novine FBiH, broj 17/2006

²⁴ Službene novine FBiH, broj 18/2006

4. Nadležnost centra za socijalni rad kao organa starateljstva

„Pitanje organa koji će vršiti poslove organa starateljstva izuzetno je važno i osjetljivo. Od njegovog pravilnog rješenja zavisi uspješnost i efikasnost ostvarivanja brojnih zadataka ovog organa u oblasti starateljstva, u ostalim oblastima porodičnog prava i u drugim granama prava.“²⁵ Kao što je u ovom radu već rečeno kroz historiju starateljstva, obavljanje poslova starateljstva bilo je povjeravano različitim organima vlasti sve do donošenje odluke o formiranju centara za socijalni rad 1961. godine. Danas, u BiH za organ starateljstva određen je nadležni centar za socijalni rad, a nadležnost ovog organa možemo podijeliti na stvarnu i mjesnu nadležnost.

Prema Porodičnom zakonu FBiH za organ starateljstva je određen Centar za socijalni rad, a u općinama gdje Centar za socijalni rad nije osnovan, općinska služba će obavljati poslove starateljstva (čl. 5 st. 1). Obzirom da su poslovi organa starateljstva brojni i složeni te da je zbog toga organu starateljstva potrebna pomoći drugih stručnjaka, PZFBiH u (čl. 164. st. 3.) normira mogućnost da organ starateljstva osnuje stručno tijelo sastavljeno od ljekara, pedagoga, psihologa, pravnika, socijalnog radnika i drugih stručnjaka. Ovaj tim ima zadatak da razmatra stručna pitanja i predlaže organu starateljstva preduzimanje pojedinih mjera starateljstva. Federalno ministarstvo rada i socijalne politike je u ovoj oblasti imenovan kao drugostepeni organ. Kada je riječ o Kantonu Sarajevo, svaka općina posjeduje službu socijalne zaštite koja je stvarno nadležno tijelo na području te općine i koja obavlja poslove starateljstva.

Zakonska odredba koja uređuje mjesnu nadležnost organa starateljstva normira da se mjesna nadležnost organa starateljstva u poslovima starateljstva određuje prema prebivalištu osobe koja treba da se stavi pod starateljstvo, a ako se prebivalište ne može utvrditi onda prema njenom boravištu. Ukoliko štićenik promijeni mjesto prebivališta, u tom slučaju se mijenja i mjesna nadležnost organa starateljstva pa stvarno nadležan postaje organ starateljstva utvrđen prema novom prebivalištu štićenika.

---

²⁵ Traljić N. Bubić S. - Roditeljsko i starateljsko pravo, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2007. , str. 239.

5. Poslovi organa starateljstva u oblasti starateljske zaštite nad osobama kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost

Organ starateljstva poslove starateljstva može vršiti na dva načina: posredno kada poslove starateljstva dodjeljuje staratelju koji će se vršiti funkciju staratelja i to pod kontrolom organa starateljstva i neposredno kada će poslove starateljstva obavljati osoba koja je zaposlena u organu starateljstva, odnosno Centru za socijalni rad ili Službi socijalne zaštite. Kako se navodi u PZFBiH u čl. 165. stav 4. organ starateljstva dužnost staratelja vrši neposredno ako to zahtijeva interes štićenika i okolnosti slučaja. Za vršenje dužnosti staratelja imenuje se osoba zaposlena u organu starateljstva. Neposredno vršenje poslova starateljstva u praksi se najčešće primjenjuje onda kada osoba koja se stavlja pod starateljstvo nema srodnika ili neke druge osobe koja bi obavljala funkciju staratelja pa se iz tog razloga za staratelja imenuje osoba koja je zaposlena u Centru za socijalni rad. „Poslovi u oblasti starateljstva se mogu podijeliti u tri grupe:

- neposredni poslovi,
- poslovi rukovođenja i
- poslovi nadzora i pomoći.“²⁶

Neposredni poslovi su oni poslovi koje obavlja neposredno sam organ starateljstva, tj. neposredno vrši dužnosti staratelja i obavlja poslove koje bi inače obavljao staratelj koji se imenuje štićeniku stavljanjem pod starateljstvo. Poslovi rukovođenja su oni poslovi koje organ starateljstva obavlja u vezi sa stavljanjem pod starateljstvo, imenovanjem staratelja kao i vršenjem i prestankom njegove dužnosti. Poslovi rukovođenja prema PZFBiH su: poduzimanje potrebnih mjera da se na najbolji način ostvari svrha starateljstva (čl. 164 stav 1.), donošenje rješenja o stavljanju pod starateljstvo i imenovanje staratelja (članovi 168. i 205.), davanje odobrenja staratelju za preduzimanje poslova čije zaključenje zakon uslovjava ovim odobrenjem (članovi 177., 178., 189., 194.), preduzimanje mjera da se imovina štićenika popiše, procijeni i predstavi staratelju na upravljanje (čl. 173.), određivanje mjesecne naknade, nagrade i naknade opravdanih troškova staratelju (čl. 181.), vođenje evidencije i dokumentacije o štićenicima o preduzetim mjerama i imovini štićenika (čl. 212.), donošenje rješenja o prestanku starateljstva i o prestanku dužnosti staratelja (članovi 205. i 184.).

---

²⁶ Mladenović, M.: Porodično pravo, knjiga II, 1980. god., Privredna štampa Beograd, str. 243.

Poslovi nadzora i pomoći su poslovi organa starateljstva u obezbjeđenju zaštite interesa štićenika kao i pravilno vršenje funkcije staratelja. Tu ubrajamo poslove: razmatranja izvještaja i računa o radu staratelja i preuzimanje odgovarajućih mjera radi zaštite interesa štićenika te kontrola rada staratelja ličnim uvidom (čl. 180. st. 4 i 5), preuzimanje mjera radi naknade štete koju je staratelj prouzrokovao štićeniku (čl. 182.), ispitivanje prigovora na rad staratelja i određivanje mjera koje će se poduzeti (čl. 211.), nadzor nad privremenim smještajem maloljetnog štićenika u odgojno obrazovnu ili zdravstvenu ustanovu ili kod osobe kojoj je povjeren na čuvanje i odgoj. (čl. 187).

DRUGI DIO

Staratelj: izbor, imenovanje, vrste staratelja te prava i dužnosti staratelja

1. Izbor i imenovanje staratelja

Organ starateljstva koji imenuje štićeniku staratelja, ima obavezu da prije imenovanja staratelja provjeri ispunjava li određena osoba zakonske uslove da bude staratelj te da imenuje starateljem osobu koja će na najbolji načinštiti prava i interes štićenika. S tim u vezi, „staratelj se određuje kao poslovno sposobno fizičko lice koji ima određena lična svojstva i sposobnosti, postavljeno od strane organa starateljstva ili po sili zakona, po svom prethodnom pristanku, da se pod nadzorom organa starateljstva samostalno i savjesno stara o ličnosti, pravima, interesima i imovini štićenika“.²⁷ Na osnovu navedenog, staratelj mora biti poslovno sposobna osoba, koja mora imati određena lična svojstva i sposobnosti (od staratelja se očekuje da bude odgovorna i savjesna osoba koja će uspješno obavljati poslove starateljstva). Staratelja mora imenovati organ starateljstva, uslov je da osoba dobrovoljno prihvati ulogu staratelja te da se kao što smo već spomenuli odgovorno i savjesno stara o ličnosti, pravima, interesima i imovini štićenika. Porodični zakon FBiH u članu 169. normira da se za staratelja ne može imenovati osoba:

- a) kojoj je oduzeto roditeljsko staranje; (naravno, ukoliko osoba nije na ispravan način izvršavala ulogu roditelja, onda ne možemo očekivati ni da će biti uspješan staratelj te da će se adekvatno brinuti o štićeniku),
- b) kojoj je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost; (osobi kojoj je oduzeta poslovna sposobnost se svakako imenuje staratelj tako da je nemoguće da takva osoba (kojoj je i samoj potreban staratelj) bude staratelj drugoj osobi, dakle, za staratelja se može imenovati samo punoljetna, poslovno sposobna osoba),
- c) čiji su interesi u suprotnosti sa interesima štićenika; (dakle, ukoliko dođe do sukoba interesa između štićenika i osobe koju bi trebalo imenovati za staratelja, u tom slučaju sukob interesa je zakonska prepreka zbog koje ta osoba neće moći biti imenovana za staratelja, suprotnost interesa može biti iz različitih razloga, npr. zbog određenog spora koji se vodi između ove dvije osobe ili iz nekih drugih razloga),
- d) od koje se, s obzirom na njeno ranije i sadašnje vladanje, osobna svojstva i odnose sa štićenikom i njegovim roditeljima, ne može očekivati da će pravilno vršiti dužnosti staratelja; (staratelj mora biti osoba koja će odgovorno i savjesno izvršavati funkciju starateljstva, ukoliko je osoba nesavjesna i neodgovorna ne možemo očekivati da će uspješno izvršavati ulogu staratelja),

---

²⁷ Mladenović, M. : Porodično pravo, knjiga II, 1980. god., Privredna štampa Beograd, str.246

e) sa kojom je štićenik sklopio ugovor o doživotnom izdržavanju. (Ovim se ugovorom jedna strana obavezuje doživotno izdržavati drugu, a ova svoju imovinu ili njen dio u nasljeđe prvoj. Kako je interes davaoca izdržavanja da što manje plati na ime izdržavanja, a što više dobije imovine primaoca izdržavanja, očito je da su njihovi interesi u sukobu, zbog čega ne postoji dovoljna garancija da će staratelj štititi interes štićenika).

Pored navedenih uslova, zadnji, ali ne i manje važan uslov, pri imenovanju staratelja je da organ starateljstva uzima u obzir i mišljenje samog štićenika ukoliko je on sposoban shvatiti o čemu se radi kao i mišljenja bliskih štićenikovih srodnika (čl.165. st. 3. PZFBiH). Mišljenje štićenika bi trebalo biti jedno od najvažnijih uslova kod imenovanja staratelja, što se u praksi uvijek ne poštaje. Prema odredbama člana 205. PZFBiH postupak za stavljanje pod starateljstvo se vodi po načelu oficijelnosti i hitnosti. Nakon što organ starateljstva dobije saznanje o slučaju u kojem osoba treba da se stavi pod starateljstvo od subjekata sa kojima sarađuje ili to utvrdi sam, pokreće postupak za stavljanje pod starateljstvo. Organ starateljstva je takođe obavezan poduzeti potrebne mjere radi zaštite ličnosti, prava i interesa osobe za koju treba pokrenuti postupak za stavljanje pod starateljstvo. Organ starateljstva je dužan prije nego što imenuje određenu osobu za staratelja, upoznati ga sa samim značajem starateljstva te sa pravima i obavezama koje mora izvršavati u obavljanju uloge staratelja. Tako, prema odredbama PZFBiH (član 168. stav 4.) organ starateljstva prije donošenja rješenja o imenovanju staratelja, upoznaje osobu koju namjerava imenovati za staratelja sa značajem starateljstva, sa pravima i dužnostima staratelja i sa drugim važnim podacima potrebnim za vršenje dužnosti staratelja. Istim zakonom je normirana i obaveza organa starateljstva da obavijesti nadležnog matičara u roku od 15. dana od pravosnažnosti rješenja o stavljanju pod starateljstvo, a ako štićenik ima nepokretnu imovinu, potrebno je i obavijestiti zemljišnoknjižni ured mjesno nadležnog suda radi upisa u zemljišnu knjigu.

2. Vrste staratelja

U pravnoj teoriji, vrste staratelja , odnosno klasifikacija staratelja određuje se prema nekoliko kriterijuma, kao što su:

1. *Prema broju štićenika* prema kojima staratelj vrši starateljsku dužnost gdje razlikujemo individualne i kolektivne staratelje. Individualni staratelj obavlja poslove nad jednim štićenikom ili u nekim slučajevima nad više štićenika ukoliko je to doneseno posebnim rješenjima organa starateljstva. Kolektivni staratelj obavlja starateljsku funkciju nad više štićenika između kojih postoji neka veza. Drugim riječima, štićenici su zbog istih razloga stavljeni pod starateljstvo, dakle osnov starateljstva je isti kod svih štićenika pa se ono vrši kao jedna cjelina. Takođe, kolektivni staratelj može biti zavodski i zajednički. Tako, štićenici koji su smješteni u jednoj ustanovi mogu imati jednog zavodskog staratelja koji će obavljati funkciju staratelja prema svim štićenicima u ustanovi, tu funkciju obavlja rukovodilac ustanove stupanjem na mjesto rukovodioca, a kada prestane obavljati funkciju rukovodioca, prestaje obavljati poslove staratelja.
2. *Prema prirodi i obimu ovlaštenja* razlikuju se matični, staratelj imovine i naročiti staratelj. Matični staratelj se imenuje svakom štićeniku pa se može nazvati i osnovni staratelj. Njegova osnovna dužnost jeste da se stara o štićeniku, odnosno njegovoj ličnosti. Staratelj imovine se imenuje pored matičnog, odnosno pored zavodskog staratelja i to u slučaju kada za tim postoji potreba. Npr. kada štićenik ima imovinu o kojoj se staratelj ne može brinuti zbog prostorne udaljenosti imovine i ustanove u kojoj je štićenik smješten, tako da imovina nije u području nadležnosti organa starateljstva. U tom slučaju se imenuje staratelj čija je dužnost da se stara o zaštiti imovinskih interesa štićenika. Posebni (kolizioni ili naročiti) staratelj se imenuje štićeniku u slučaju kada između staratelja i štićenika nastane sukob interesa.
3. *Prema trajanju starateljske funkcije* staratelji se mogu podijeliti na trajne i privremene. Trajni (stalni) je staratelj se imenuje štićeniku bez prethodnog određivanja dužine trajanja njegove funkcije. Dakle, poslove staratelja obavlja dok postoji potreba za starateljstvom ili dok se ne razriješi dužnosti. Privremeni staratelj se imenuje za određeno vrijeme osobi koja učestvuje u postupku, ukoliko sama nije u stanju zastupati svoje interes. Privremeni staratelj se imenuje osobi u toku postupka za oduzimanje ili ograničenje poslovne sposobnosti, ako je to potrebno.

3. Prava i odgovornosti staratelja

Prije imenovanja staratelja, organ starateljstva, kako smo već naveli vrši provjeru potencijalnog staratelja, odnosno provjerava da li ispunjava zakonske uslove. Nakon što se utvrdi da osoba ispunjava zakonske uslove, organ starateljstva istu imenuje za obavljanje starateljske funkcije. U praksi, nerijetko se uloga staratelja zna i zloupotrijebiti zbog pretjerane „slobode“ staratelja koji iskorištava štićenika ali mu i ne daje priliku da učestvuje u odlukama koje se tiču njegovog života već staratelj odlučuje u njegovo ime. Naime, problem jeste pretjerano „uplitanje“ staratelja u život štićenika i nemogućnost da staratelj bude osoba koja će odlučivati zajedno sa štićenikom a ne u ime štićenika. Istina, da u zakonu stoji da staratelj mora da se posavjetuje sa štićenikom kada treba da doneše određenu odluku i da se treba poštovati i uvažiti mišljenje štićenika ako je ovaj u stanju razumjeti o čemu se radi. Međutim, u praksi često nije tako. Na ovaj način štićenik gubi svoja najelementarnija prava, jer bez obzira na njegove želje i preferencije, staratelj može odlučiti drugačije a štićenik nije u mogućnosti da to promijeni. „Oduzimanjem poslovne sposobnosti osoba gubi mogućnost kontrole nad sopstvenim životom, ne može ga planirati, ali ni donositi odluke i preuzimati odgovornost. Umjesto nje sve odluke donosi zamjenski odlučitelj, odnosno staratelj koji svoju moć može zloupotrijebiti i nanijeti štetu osobi kojoj je poslovna sposobnost oduzeta“.²⁸

Primjer iz literature možda to najslikovitije potvrđuje: „U vrijeme posljednjih Općih izbora u BiH, 2014. godine, kao član općinske izborne komisije, svjedočili smo sljedećem: U matični ured žurno je ušla uposlenica centra za socijalni rad da prijavi smrt majke punoljetne osobe čiji je staratelj. Nakon upisa podataka matičarka zadužena za dio poslova oko uspostave centralnog biračkog spiska ispričala je da je kćerka umrle neposredno poslije majčine smrti došla u matični ured prijaviti smrt u porodici. Bila je to mlada, lijepa, pristojna i vrlo uredna djevojka. U razgovoru s njom matičarka ni na koji način nije mogla niti pretpostaviti da je to osoba kojoj je oduzeta poslovna sposobnost. Budući da su prema zakonu prvenstveno članovi domaćinstva umrle osobe dužni prijaviti smrt u porodici, matičarka je obavezna provjeriti srodstvo i osobne podatke osobe koja prijavljuje smrtni slučaj. Ove podatke dužna je upisati u matičnu knjigu umrlih. Kako bi utvrdila tačnost podataka matičarka je neposrednim uvidom u rodni list djevojke ustanovila da je pod

²⁸ Miković, B „Podrška u ostvarivanju poslovne sposobnosti umjesto zamjenskog odlučivanja“, Zbornik radova, Četvrti međunarodni naučni skup, Dani porodičnog prava: „Pravna zaštita odraslih osoba“, Pravni fakultet, Univerzitet „Džemal Bijedić“, Mostar, 2016, str. 169.

starateljstvom, a potom joj objasnila da ona po zakonu zbog oduzete poslovne sposobnosti ne može prijaviti smrt sopstvene majke. To mora uraditi njezin staratelj. Djevojka je ostala „nijema“. Uplakana i ponižena bez ijedne izgovorene riječi napustila je matični ured. Matičarka je obavijestila Centar za socijalni rad o neophodnosti dolaska staratelja u matični ured kako bi prijavio smrt majke štićenice. Kako je zakonski rok za prijavu 30 dana od dana kada je smrt nastupila, matičarka je istakla da je tokom proteklih sedmica često mislila na djevojkju. Također, po njenim riječima, brinula se i da li će staratelj blagovremeno prijaviti smrt štićeničine majke, što je starateljica i uradila zadnji dan zakonskog roka²⁹

Koliko god da nas zakon uvjerava da je oduzimanje ili ograničenje poslovne sposobnosti za dobrobit osobe, to nažalost, često nije tako i svjedoci smo svakodnevnog kršenja ljudskih prava ovih osoba i nemogućnosti njihovog djelovanja da bilo šta poduzmu. Prema odredbama člana 193. PZFBiH staratelj osobe kojoj je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost dužan je naročito se starati o njenoj osobnosti, vodeći računa o uzrocima zbog koje je oduzeta odnosno ograničena poslovna sposobnost. Uz to je dužan nastojati da se svi ovi uzroci otklone i da se štićenik ospozobi za samostalan rad. Dakle, starateljeva dužnost jeste prije svega da se brine o ličnosti štićenika odnosno da vodi računa o njegovom zdravlju, liječenju, kvaliteti smještaja ali i integraciji u društvo, odnosno njegovom osposobljavanju za samostalan život i rad u onoj mjeri koliko je to moguće i u zavisnosti od razloga zbog kojeg mu je oduzeta odnosno ograničena poslovna sposobnost.

U Porodičnom zakonu FBiH (čl. 194. st. 1. i 2.) se navodi da je staratelj osobe kojoj je oduzeta poslovna sposobnost u dužnostima i pravima izjednačen sa starateljem maloljetne osobe koja nije navršila 14. godina života, a staratelj osobe kojoj je ograničena poslovna sposobnost ima dužnosti i prava staratelja maloljetne osobe koja je navršila 14. godina života, ali organ starateljstva može, kad je to potrebno, odrediti poslove koje osoba sa ograničenom poslovnom sposobnošću može poduzimati samostalno tokom života. Kako možemo primijetiti iz navedenog člana, staratelj osobe kojoj je oduzeta poslovna sposobnost u pravima i obavezama izjednačen je sa starateljem maloljetnika koji nije navršio 14. godina života, dok je staratelj osobe kojoj je ograničena poslovna sposobnost izjednačen sa starateljem maloljetnika koji je navršio 14. godina života Ovakvo izjednačavanje i upoređivanje odraslih osoba sa maloljetnicima samo po sebi je diskriminirajuće. Staratelj, pored dužnosti koje mora izvršavati u skladu sa odredbama čl. 181. PZ FBiH ima i određena

---

²⁹ Ibid,str. 171.

prava a to su: pravo staratelja na mjesečnu naknadu, pravo staratelja na naknadu opravdanih troškova te mogućnost određivanja nagrade staratelju ukoliko se on znatno zalagao i uložio dodatni trud i rad sa štićenikom. Staratelj, takođe za svoj rad odgovara građanski, krivično i administrativno. Ukoliko nije obavljao dužnost staratelja savjesno i odgovorno i time samo naštetio štićeniku, za to će i odgovarati i snositi eventualne posljedice. Prigovor na rad staratelja može podnijeti sam štićenik ukoliko je svjestan shvatiti o čemu se radi, zatim osobe koje su bliske štićeniku poput bračnog partnera ili srodnika ali i svaki građanin dužan je obavijestiti organ starateljstva na sve nepravilnosti ukoliko ih primijeti. Dakle, prigovor se podnosi organu starateljstva. A kada je riječ o prigovoru koji se podnosi na rad organa starateljstva, u tom slučaju se prigovor podnosi organu nadležnom u upravnim stvarima starateljstva za drugostepeni postupak. Ovi organi su dužni odgovorno ispitati prigovor i ukoliko je prigovor osnovan, preuzeti zakonske mjere.

TREĆI DIO
Oduzimanje i ograničenje poslovne sposobnosti

1. Razlozi oduzimanja i ograničenja poslovne sposobnosti

U Bosni i Hercegovini, zakonima Republike Srpske, Federacije BiH i zakonima Brčko Distrikta BiH pruža se posebna zaštita svima onima koji nisu u stanju da se staraju o svojoj ličnosti, o svojoj imovini i o svojim interesima. Do toga može doći iz raznih uzroka. Odrasla lica su poslovno nesposobna zbog posebnih, naknadnih okolnosti zbog kojih je smanjena ili isključena njihova sposobnost da samostalno učestvuju u pravnim poslovima. Kad su maloljetna lica u pitanju koja su bez roditeljskog staranja, ona se stavljuju pod starateljstvo zbog nezrelosti, a kod odraslih lica, u pitanju je njihovo zdravstveno stanje, fizičko, psihičko i socijalno oboljenje. Da bi se odraslo lice moglo staviti pod starateljstvo potrebna je prethodna odluka suda o oduzimanju poslovne sposobnosti tom licu. Kad sud u vanparničnom postupku doneše rješenje da je odraslomu licu oduzeta poslovna sposobnost onda mu, na osnovu te sudske odluke, organ starateljstva postavlja staraoca. Osnovni razlog oduzimanja ili ograničenja poslovne sposobnosti je činjenica da punoljetno lice nije u stanju da se brine o svojim pravima i interesima zbog potpune ili djelimične nesposobnosti za rasuđivanje, kako je to navedeno u članu 29. Zakona o vanparničnom postupku SR BiH79 (Sl. list SR BiH, br. 10/89, Službeni glasnik RS, br. 74/05). Identičnu odredbu sadrži i član 27. Zakona o vanparničnom postupku Brčko Distrikta BiH iz 2001. god., kao i odredba člana 29. Zakona o vanparničnom postupku Federacije BiH iz 1998. god. Interesantno je da je postupak za oduzimanje i vraćanje poslovne sposobnosti regulisan i u Porodičnom zakonu Federacije BiH u odredbama člana 325. do 329.

U pomenutim članovima zakona u Federaciji BiH i Brčko Distrikta BiH posebno je regulisan slučaj ograničenja poslovne sposobnosti iz istih uzroka kao kod oduzimanja, s tim da je postavljen uslov da dato lice neposredno ugrožava svoja prava i interes ili prava i interes drugih lica. U pozitivnom pravu Republike Srpske uslov za ograničenje poslovne sposobnosti nije ovako jasno određen, ali se u praksi svakako pravi razlika između uslova za ograničenje odnosno oduzimanje poslovne sposobnosti na temelju potpune ili djelimične nesposobnosti za rasuđivanje, i stanja datog lica da se brine ili neposredno ugrožava svoja ili tuđa prava i interes, nevezano za to što je izostala potpunija jezička formulacija.

• **Duševna bolest** biće razlog za potpuno oduzimanje poslovne sposobnosti u onim slučajevima kada lice nije sposobno da se samo stara o sebi i da štiti svoja prava i interes. Potreban je teži oblik duševnog oboljenja koji dovodi do nesposobnosti za rasuđivanje. Ako duševna bolest nije takvog inteziteta, pa po procjeni suda, lice može da se stara o većini svojih prava i interesa, ali samo svojim pojedinačnim postupcima ugrožava svoje i tuđe interese, onda će sud ograničiti poslovnu sposobnost. I pozitivno pravo Republike Srpske i Porodični zakon FBiH, kao i Porodični zakon Brčko Distrikta BiH saglasni su da to treba biti neposredno ugrožavanje svojih prava i interesa ili prava i interesa drugih lica, što znači da je to lice ipak sposobno da se brine o većini svojih prava i interesa. Zaostali duševni razvoj je u mnogo većoj mjeri podoban za egzaktno utvrđivanje stepena preostale inteligencije. Od četiri kategorije mentalno zaostalih lica, prvoj grupi kojoj pripadaju laka mentalna zaostala lica ne mora biti čak ni ograničena poslovna sposobnost, a drugoj grupi kojoj pripadaju umjereno mentalno zaostala lica, koja imaju koeficijent inteligencije između 36 i 50, bi se mogla samo ograničiti poslovna sposobnost, dok kod teže mentalne zaostalosti kod koje je sačuvan koeficijent inteligencije između 21 i 35, kao i kod teško mentalno zaostalih lica koja imaju koeficijent inteligencije manji od 20, treba biti oduzeta poslovna sposobnost.

• **Alkoholizam** najčešće predstavlja uzrok ograničenja poslovne sposobnosti. Porodični zakon FBiH i Porodični zakon Brčko Distrikta BiH ne smatraju alkoholičarima sva lica koja uživaju alkohol, već izričito navode da je za to potrebna prekomjerno uživanje alkohola, da bi se licu oduzela poslovna sposobnost ili ograničila poslovna sposobnost. Dakle, objektivni uslov je prekomjerna upotreba alkohola koja nije trenutna već trajna upotreba, a kao alternativan je naveden subjektivni uslov da zbog takvog stanja ovo lice nije sposobno da se brine o svojim pravima i interesima. Ako samo ugrožava svoje interese, onda će zbog tog uzroka licu biti ograničena poslovna sposobnost. Narkomanija i prekomjerno uživanje opojnih droga predstavlja uzrok za oduzimanje poslovne sposobnosti, ali može biti i uzrok ograničenja poslovne sposobnosti. Sve zavisno od toga u kojem stepenu je lice u stanju da sebi i drugima nanosi štetu, da ugrožava svoja prava i interese, kao i tuđa prava i interese jer su upravo takva lica u stalnom sukobu sa stvarnošću. Namjera zakonodavca nije bila da se samo u slučaju prekomjernog uživanja opojnih droga može oduzeti ili ograničiti poslovna sposobnost, već da se poslovna sposobnost takvih lica može ograničiti u svakom slučaju kad ona ugrožavaju svoja prava i interese ili prava i interese drugih lica uslijed upotrebe opojnih droga u bilo kojoj količini.

• **Senilnost** je jedna od mogućih u zakonu navedenih uzroka za oduzimanje poslovne sposobnosti ili ograničavanja. Pod pojmom senilnosti podrazumijeva se niz psihofizičkih karakteristika i promjena specifičnih za starost. Teška fizička bolest može dovesti do toga da lice nije sposobno samo da se brine o svojim pravima i interesima. Licima koja zbog preživljenog moždanog udara u nisu u mogućnosti da pokreću udove može biti oduzeta poslovna sposobnost.

2. Postupak oduzimanja poslovne sposobnosti i stavljanja pod starateljstvo

Postupak se sastoji od dvije faze, od postupka za oduzimanje poslovne sposobnosti licu i postupka za stavljanje pod starateljstvo tog lica. Za oduzimanje poslovne sposobnosti stvarno je nadležan osnovni Sud. Postupak se pokreće na dva načina: može ga pokrenuti sam Sud po službenoj dužnosti, kako je to predviđeno odredbom člana 326. Porodičnog zakona Federacije BiH, članom 30. Zakona o vanparničnom postupku koji se primjenjuje u Republici Srpskoj, članom 28. stav 2. Zakona o vanparničnom postupku Brčko Distrikta BiH, a tako je bilo određeno i u Zakonu o vanparničnom postupku Federacije BiH. Drugi način pokretanja postupka je prijedlog određenih lica. Prijedlog mogu podnijeti: organ starateljstva, bračni supružnik lica kome se oduzima poslovna sposobnost, njegovi krvni srodnici u prvoj liniji, ushodnoj i nishodnoj, a u pobočnoj liniji do drugog stepena kako je to navedeno u članu 326. Porodičnog zakona Federacije BiH. Prema tom zakonu su braća i sestre, punorodni i polurodni, jedini u mogućnosti od srodnika koji pripadaju srodstvu u pobočnoj liniji da stave prijedlog za pokretanje postupka za oduzimanje poslovne sposobnosti, bez obzira da li žive u zajedničkom domaćinstvu sa licem kome se oduzima poslovna sposobnost. Za razliku od ovog zakonskog rješenja, član 30. Zakona o vanparničnom postupku koji se primjenjuje u Republici Srpskoj, a isto tako i član 28. Zakona o vanpraničnom postupku Brčko Distrikta BiH ograničavaju koja su to lica od krvnih srodnika koja mogu podnijeti prijedlog za pokretanje postupka za oduzimanje poslovne sposobnosti. To su, u svakom slučaju dijete i roditelj, a za druge krvne srodnike, djeda, babu, brata, sestru samo ukoliko trajno žive u istom domaćinstvu sa licem za koje se predlaže oduzimanje poslovne sposobnosti. Porodični zakon Federacije BiH ne predviđa mogućnost da druga lica pokrenu postupak za oduzimanje poslovne sposobnosti ukoliko trajno žive sa licem kojem se treba oduzeti poslovna sposobnost. Međutim, Zakon o vanparničnom postupku koji se primjenjuje u Republici Srpskoj i Zakon o vanparničnom postupku Brčko Distrikta BiH predviđaju da druga lica

ukoliko trajno žive u istom porodičnom domaćinstvu sa licem za koje predlažu oduzimanje poslovne sposobnosti mogu podnijeti suđu prijedlog. Zakonski se čak daje mogućnost i licu protiv koga se treba pokrenuti postupak za oduzimanje poslovne sposobnosti da podnese prijedlog, ukoliko može da shvati značaj i pravne posljedice toga prijedloga. Takvu odredbu nema Porodični zakon FBiH, ali takvu mogućnost dozvoljava jedino ako se radi o licu kojemu je ranije oduzeta poslovna sposobnost, pa sada predlaže da mu se vrati poslovna sposobnost. Zakon o vanparničnom postupku koji se primjenjuje u Republici Srpskoj i Zakon o vanparničnom postupku Brčko Distrikta BiH predviđaju mogućnost da i druga lica, ukoliko je to predviđeno zakonom, mogu podnijeti prijedlog. Organ starateljstva je, u svakom slučaju, prema svim zakonima, ovlašteni predlagač za oduzimanje poslovne sposobnosti. Tužilac može pokreniti postupak po Zakonu o vanparničnom postupku koji se primjenjuje u Republici Srpskoj i Zakonu o vanparničnom postupku Brčko Distrikta BiH, dok prema Porodičnom zakonu Federacije BiH, tužilac to ne može učiniti, a u članu 30. Zakona o vanparničnom postupku Federacije BiH bila je predviđena mogućnost da i tužilac stavi prijedlog. Za odlučivanje o prijedlogu za oduzimanje poslovne sposobnosti mjesno je nadležan sud po mjestu prebivališta lica koje se stavlja pod starateljstvo. Pri tome, važno je utvrditi gdje je bilo prebivalište prije nego što je takvo lice eventualno smješteno u zdravstvenu ustanovu. Prijedlog se podnosi nadležnom suđu i sud je dužan da odmah po prijemu istog obavijesti službu nadležnu za poslove vođenja matičnih knjiga u koje je upisano lice kome se oduzima poslovna sposobnost, radi evidentiranja vođenja postupka. Sud ima istu obavezu i prema zemljишno knjižnom odjeljenju suda na čijem području se nalaze nepokretnosti lica kome se treba oduzeti poslovna sposobnost, da bi se izvršila zabilježba pokretanja postupka. Sud zakazuje ročište. Na ročište je sud obavezan pozvati predlagača, staraoca lica kome se oduzima poslovna sposobnost, odnosno njegovog privremenog zastupnika i organ starateljstva, a lice kome se oduzima poslovna sposobnost samo ako je u stanju, po ocjeni suda, da shvati značaj i pravne posljedice svog učešća u postupku. Privremeni staralac zastupa u vanparničnom postupku lice za koje je pokrenut postupak za oduzimanje poslovne sposobnosti. Za razliku od stalnog staraoca, ovlaštenja privremenog staraoca su ograničena. Na privremeno starateljstvo primjenjuju se odredbe Porodičnog zakona o ovlaštenjima staratelja maloljetnih lica koji su navršili 15 godina života, ali organ starateljstva može, ako je to potrebno proširiti i na njega odredbe o starateljstvu nad maloljetnicima koji nisu navršili 15 godina života (član 212. stav 2. Porodičnog zakona Republike Srpske), dok Porodični zakon Federacije BiH dobnu granicu snižava na 14 godina života maloljetnika. Dužnost privremenog staraoca prestaje kada se postavi stalni staralac ili

kad donesena odluka suda da nema mjesta oduzimanju poslovne sposobnosti postane pravnosnažna.

Svi zakoni dozvoljavaju sudu da ukoliko je lice kome se oduzima poslovna sposobnost smješteno u zdravstvenu ustanovu može održati ročište u toj ustanovi, što znači da ročištu može prisustvovati i predlagač. U toku postupka, sud mora izvesti dokaz pregledom vještaka medicinske struke odgovarajuće specijalnosti koji mora dati nalaz i mišljenje o duševnom stanju lica i sposobnostima za rasuđivanje. Obaveza je sudije da bude prisutan kada se vrši vještačenje, osim kad se vještačenje obavlja u zdravstvenoj ustanovi. Porodični zakon Federacije BiH traži da nalaz vještaka bude u pisanom obliku dok ostali zakoni to ne traže, ali je sudska praksa formirana tako da se traži od vještaka da dostavi pisani nalaz i mišljenje. Obavljanje vještačenja u prisustvu sudije moguće je samo u slučaju kad je to moguće bez dužeg posmatranja koje se obavlja u zdravstvenoj ustanovi, a u slučaju kada medicinski vještar tvrdi da je neophodno da se lice smjesti u zdravstvenu ustanovu onda, pod uslovom da sud doneše takvo rješenje, ne bi bilo potrebe da sudija prisustvuje vještačenju. Vještar medicinske struke je odlučujući kod oduzimanja poslovne sposobnosti. Sud zavisi o medicinskom vještačenju jer upravo vještar u većini slučajeva odlučuje o tome da li će sud oduzeti ili ograničiti poslovnu sposobnost toga lica.

Sud ima mogućnost da odloži donošenje rješenja o ograničenju poslovne sposobnosti zbog zloupotrebe alkohola ili drugih opojnih sredstava ako se osnovano može očekivati da će se lice prema kome se postupak vodi uzdržati od zloupotrebe alkohola ili drugih opojnih sredstava. To je slobodna procjena sudije u svakom konkretnom slučaju. U svakom slučaju, sud mora odložiti donošenje rješenja o ograničenju poslovne sposobnosti iz ovih razloga ako se lice samoinicijativno ili na prijedlog suda podvrgne liječenju u zdravstvenoj ustanovi. Interesantno je da Porodični zakon Federacije BiH nema imperativni nalog суду да одložи donošenje rješenja o ograničenju poslovne sposobnosti vec samo daje mogućnost суду, ali ne i obavezu, да одložи donošenje rješenja. O odlaganju donošenja rješenja o ograničenju poslovne sposobnosti суд оdlučuje rješenjem. Odlaganje može biti na vrijeme od 6 do 12 mjeseci. Ukoliko lice kome se ograničava poslovna sposobnost izbjegava liječenje u vrijeme odlaganja rješenja takvo rješenje se opoziva. Kad sud odluči da su ispunjeni svi uslovi za oduzimanje poslovne sposobnosti ili njezino ograničavanje, onda će takvo rješenje dostaviti predlagaču, licu kome se oduzima poslovna sposobnost, njezinom staraocu i organu starateljstva. Rok za žalbu protiv rješenja o oduzimanju poslovne sposobnosti je 3 dana od dana prijema rješenja. Porodični zakon Federacije BiH ima kontradiktornu odredbu u povodu

dužnosti suda da dostavi licu kome se oduzima poslovna sposobnost rješenje, pa u članu 335. stav 2. kaže da Sud ne mora dostaviti tom licu ako ono ne može da shvati značenje i pravne posljedice odluke, ili ako bi to bilo štetno za njezino zdravlje, dok u članu 337. stav 2. daje mogućnost istom tom licu da bez obzira na svoje zdravstveno stanje može uložiti žalbu u roku 3 dana od dana prijema rješenja. Prvostepeni sud je dužan žalbu sa spisima dostaviti drugostepenom суду, koji je dužan u povodu žalbe donijeti odluku u roku od 3 dana od prijema žalbe, a prema članu 337. Porodičnog zakona Federacije BiH taj rok je znatno duži i to je 15 dana od dana prijema žalbe. Obaveza je suda da pravosnažno rješenje o oduzimanju poslovne sposobnosti dostavi nadležnom organu za vođenje matičnih knjiga radi upisa u matičnu knjigu rođenih i zemljišno knjižnom суду. Pravosnažnu odluku o oduzimanju odnosno ograničenju poslovne sposobnosti sud je dužan da bez odlaganja dostavi nadležnom organu starateljstva koji mora, u roku od 30 dana od dana prijema odluke suda, lice kome je oduzeta poslovna sposobnost staviti pod starateljstvo.

PRIMJER IZ PRAKSE

Ročište za oduzimanje poslovne sposobnosti

U Domu je dana 04.12. održano vještačenje za oduzimanje poslovne sposobnosti N.N. korisniku koji se nalazi već godinu dana na smještaju.

Dio ročišta je održan na Sud u prisustvu socijalnih radnika iz službe socijalne zaštite, sudije i sudskog vještaka - psihijatra, i nakon toga je ostatak ročišta nastavljen u Domu.

Ročište počinje tako što sve konstatuju podaci korisnika. Zatim se pristupa pregledu i izvodi se medicinska dokumentacija i anamnistički podaci korisnika. Na osnovu medicinske dokumentacije i ličnog pregleda evidentirano je da korisnik boluje od hronične duševne bolesti psihotičnog karaktera. Ranije je pokušao suicide, jer je prema njegovim navodima imao loš život. Živo je sam u stanu nakon smrti majke, i bio je zapušten. Priroda njegovog oboljenja je progresivna, i onemogućava mu da brine o svojim pravima i interesima shodno trenutnom zdravstvenom stanju i ukupnom funkcionisanju korisnika.

Par dana prije vještačenja sa korisnikom je od strane uposlenika Doma obavljen kraći informativni razgovor u kojem je obaviješten da će se u ustanovi provesti postupak oduzimanja njegove poslovne sposobnosti. On je naveo da to ne želi, jer je opasno po život. Korisnik je u momentu razgovora bio svjestan toga da će druga osoba upravljati njegovom imovinom, i smatrao je da to nije prihvatljivo. U toku ročišta ni u jednom momentu korisniku se direktno ne govori da će mu biti oduzeta poslovna sposobnost, niti mu se daje objašnjenje o tome šta je ograničena, a šta oduzeta poslovna sposobnost i šta proizilazi iz navedenog.

Vještak korisniku postavlja par pitanja. Na pitanje da li zna zašto dolazi sudija, korisnik nije informisan, i ne daje odgovor. Također, postavljeno mu je pitanje šta može samostalno da uradi? Naveo je da može da jede, ali da ne može da se okupa, ili da obuče čarape. Korisnik sam navodi da nema povjerenje u prisutne u prostoriji, te da čuje glasove. Nakon toga, vještak iznosi glavnu riječ, gdje navodi da korisnik tokom pregleda ispoljava jasne psihotične simptome, sumanute ideje i halucinacije. Promjene njegove ličnosti kao posljedica njegove bolesti direktno se odražavaju na njegovo ukupno funkcionisanje. Prema vlastitim podacima nije sposoban adekvatno se brinuti o svojim potrebama. Vještak smatra da je potrebno poslovnu sposobnost oduzeti u potpunosti, što je isključivo u zaštiti interesa samog korisnika. Na navedeno prisutni nemaju primjedbi i time se završava postupak vještačenja.

Ono što je jako zabrinjavajuće u toku vođenja postupka je to što niko od prisutnih nije ranije razgovarao sa socijalnim radnicima u Domu po pitanju života korisnika, i samog njegovog funkcionisanja od kako je smješten u ustanovu. Zabrinjavajuća je i činjenica da N.N. osoba nije u potpunosti saslušana u postupku, nego mu je postavljeno nekoliko šturih pitanja. Upitno je da li je osoba shvatila smisao postupka koji se protiv nje vodio i posljedica lišavanja poslovne sposobnosti. Svakako da je korisnik neophodan staratelj prije svega zbog pravnih stvari (nekretnine, finansije), ali mu je potreban i nadzor nad uzimanje terapije. U toku vođenja samog postupka jasno se dolazi do zaključka da je N.N. osoba zapravo samo još jedan broj na papiru. Ovim možemo potvrditi generalnu hipotezu koja je polazište za obradu ove teme da se oduzimanje poslovne sposobnosti krše osnovna ljudska prava osoba.

Veoma je zabrinjavajuće da su odluke kojima se osobe lišavaju poslovne sposobnosti veoma kratke, sa šturm obrazloženjima. U prosjeku, odluka kojom se osoba lišava skoro svih prava ima dvije do tri strane, a ima slučajeva u kojima je odluka na samo jednoj strani.

Obrazloženja rješenja su veoma slabog kvaliteta i nedovoljno su jasna, iako je u pitanju postupak u kome se odlučuje o čitavom nizu prava jedne osobe, pri čemu se u obrazloženjima uvjek iscrpno navode dijelovi iz nalaza i mišljenja vještaka. U većini slučajeva nije uopšte jasno kako je sud došao do zaključka da osoba nije u stanju da se stara o svojim pravima i interesima ili kako je došao do zaključka da ugrožava sopstvena ili tuđa prava i interes, osim na osnovu invaliditeta/dijagnoze.

3. Posljedice oduzimanja ili ograničenja poslovne sposobnosti

Posljedice oduzimanja poslovne sposobnosti utiču na sve sfere kako javnog tako i privatnog života osobe kojoj je poslovna sposobnost oduzeta ili ograničena. Posljedice nastupaju momentalno, od trenutka oduzimanja ili ograničenja poslovne sposobnosti.

Nakon što Sud nekoj osobi oduzme ili ograniči poslovnu sposobnost, organ starateljstva joj imenuje staratelja i već tu nastaju prvi problemi. „U praksi svjedočimo da su subjekti odlučivanja – staratelji, a osobe kojima je oduzeta poslovna sposobnost – objekti zaštite. Pravo čovjeka na samostalno odlučivanje o pitanjima koja se tiču samo njega samoga, ovim putem, može biti oduzeto ako po ocjeni suda postoje razlozi za to.“ Imenovanjem staratelja, osoba kojoj je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost više nije u mogućnosti da sama donosi odluke, (iako se te odluke tiču njezinog života) već za nju odlučuje imenovani staratelj koji postaje zamjenski odlučitelj toj osobi. Na ovaj način osoba kojoj je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost gubi mogućnost da svojom voljom i svojom vlastitom aktivnošću ostvari i realizuje bilo kakva prava i da preuzima bilo kakve obaveze. „Kad se poslovna sposobnost oduzme, jedna u nizu posljedica, reflektira se na socijalnu isključenost i mogućnost smještaja u institucije socijalne zaštite bez pristanka, jer pristanak nije ni potreban za osobe oduzete poslovne sposobnosti. Tako, oduzeta poslovna sposobnost znači istovremeno i oduzimanje ljudskih prava tim osobama, koje su onda kada budu smještene u instituciju gotovo obespravljene.“

Nažalost, česti su i članovi porodica osoba kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost koji ističu da je sasvim opravdano tim osobama oduzeti poslovnu sposobnost, jer navodno nisu u stanju da se uključe u društvo, da se zaposle i osamostale i slijedom toga je za njih bolje rješenje da se smjeste u ustanove socijalne zaštite. Zasigurno ovakvo mišljenje srodnika dodatno doprinosi nemogućnosti uključivanja u društvo osoba kojima je oduzeta ili

ograničena poslovna sposobnost, a bez sumnje ide u prilog institucionalizaciji ovih osoba. Sve dok srodnicima ali i socijalnim radnicima bude sasvim opravdano i poželjno smjestiti osobu kojoj je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost u instituciju, bez prethodnog traženja boljeg i za osobe kojima je poslovna sposobnost oduzeta prihvatljivijeg rješenja proces deinstitucionalizacije u BiH će ići veoma sporo. „Zakonom je neophodno uvesti druge, alternativne oblike zaštite i pomoći koji će istovremeno uvažavati druge pristupe u vezi sa ostvarivanjem poslovne sposobnosti. Tu se, prije svega, misli na neophodnost uvođenja sistema potpomognutog/asistiranog odlučivanja, kao ključnog u tretmanu sposobnosti osoba sa duševnim smetnjama. Drugim riječima, donošenje odluka u ime osobe na koju se pravo na smještaj odnosi, treba zamijeniti uvođenjem različitih oblika zaštite i pomoći kojima će se afirmirati njihovo pravo na život u zajednici odnosno pravo na dostojanstven život. Fizičko odvajanje tih osoba od zajednice i porodice dodatno doprinosi njihovoj stigmatizaciji i diskriminaciji, pa samim tim i marginalizaciji u društvu“.³⁰

Smještaj osobe kojoj je oduzeta poslovna sposobnost u ustanovu socijalne zaštite, može inicirati staratelj i to u ime osobe kojoj je oduzeta poslovna sposobnost, dok Centar za socijalni rad donosi odluku o smještaju i zaključuje ugovor sa ustanovom socijalne zaštite u koju se osoba smješta, dakle nije potreban pristanak osobe kojoj je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost. Sve ovo je ništa drugo nego kršenje ljudskih prava, kršenje prava na slobodu i u potpunosti je u suprotnosti sa Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom. „Danas sve više dolazi do izražaja pravo i mogućnost osoba da o vlastitom životu i pravima odlučuju unaprijed, dok još imaju sposobnost odlučivanja. Slijedom toga, mnoga zakonodavstva, naročito unutar common law sistema normiraju naredbe za slučaj buduće nesposobnosti očitovanja volje najčešće nazvane advance directives ili anticipirane naredbe“. ³¹ Tako, osoba može, za vrijeme dok je poslovno sposobna odrediti drugu osobu da joj bude imenovana za staratelja u slučaju oduzimanja ili ograničenja poslovne sposobnosti. Na ovaj način će se uvažavati i poštovati želje i preferencije osobe u trenucima kada neće biti u stanju da se sama brine o svojim pravima, interesima i obavezama nego će to za nju obavljati neko drugi.

---

³⁰ Mladenović, M. : Porodično pravo, knjiga II, 1980. god., Privredna štampa Beograd, str.129

³¹ I. Milas –Klarić, „Pravni status skrbnika kao jamstvo zaštite ljudskih prava odraslih“, Pravni fakultet u Zagrebu, Zavod za građanskopravne znanosti i obiteljskopravnu znanost, Zagreb 2010., str. 233

4. Prestanak starateljstva nad osobama kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost

Starateljstvo nad licima kojima je oduzeta poslovna sposobnost prestaje pravnim putem, vraćanjem poslovne sposobnosti, a postupak se vodi kao vanparnični i na njega se primjenjuju odredbe zakona o oduzimanju poslovne sposobnosti. To znači da prijedlog суду za vraćanje poslovne sposobnosti mogu podnijeti sva ona lica, odnosno organi koji su ovlašteni za pokretanje postupka za oduzimanje poslovne sposobnosti. Isti vanparnični sud donosi odluku o vraćanju poslovne sposobnosti. Sud može odlučiti da licu kome je ranijim rješenjem bila oduzeta poslovna sposobnost sada bude samo ograničena poslovna sposobnost ako je to lice djelimično sposobno da se stara o sebi i o svojim pravima i interesima. Sud je dužan odmah da pravosnažnu odluku suda o vraćanju poslovne sposobnosti dostavi organu starateljstva. Organ starateljstva u takvom slučaju mora odmah donijeti rješenje o prestanku starateljstva i o razrješenju staraoca od dužnosti. Staralac je dužan da podnese izještaj o svom radu i računu stanja imovine štićenika u trenutku prestanka starateljstva.

Ukoliko prestanu razlozi zbog kojih je poslovna sposobnost oduzeta ili ograničena, (razlozi zbog kojih se oduzima ili ograničava poslovna sposobnost najčešće nisu trajne prirode) PZFBiH normira onda kada dođe do poboljšanja stanja kod osobe koje je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost vraćanje iste. Sve zakonske odredbe koje regulišu oduzimanje, na odgovarajući način se primjenjuju i u postupku vraćanja poslovne sposobnosti (čl. 336. st. 4. PZFBiH). Sud će po službenoj dužnosti ili na prijedlog organa starateljstva, bračnog partnera osobe kojoj je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost, njegovih krvnih srodnika u pravoj liniji i do drugog stepena u pobočnoj liniji, njenog staratelja uz odobrenje organa starateljstva, te osobe kojoj se vraća poslovna sposobnost donijeti rješenje o potpunom ili djelimičnom vraćanju poslovne sposobnosti osobi kojoj je ona bila oduzeta odnosno ograničena (čl. 326.. st. 1. PZFBiH). U koliko više ne postoji razlog zbog kojeg je poslovna sposobnost oduzeta, osobi će se vratiti poslovna sposobnost, a ukoliko je došlo do poboljšanja njenog zdravstvenog stanja ali nije došlo do potpunog oporavka, odnosno izlječenja tada se djelomično vraća, odnosno ograničava poslovna sposobnost. Dakle, kada se osobi jednom oduzme poslovna sposobnost, moguće je tu poslovnu sposobnost i vratiti ukoliko prestanu razlozi zbog kojih je poslovna sposobnost oduzeta, tada prestaje i starateljstvo nad njom.

ČETVRTI DIO
Rezultati istraživanja

Rezultati istraživanja

Istraživanje za potrebe magistarskog rada pod naslovom: „Starateljstvo nad osobama kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost“ (Studija slučaja KJU „Dom za socijalno zdravstveno zbrinjavanje osoba sa invaliditetom i drugih osoba Sarajevo“, provedeno je u „Domu za socijalno zdravstveno zbrinjavanje osoba sa invaliditetom i drugih osoba Sarajevo“.

a) Ključni pokazatelji o Domu i štićenicima

Kantonalna javna ustanova „Dom za socijalno zdravstveno zbrinjavanje osoba sa invaliditetom i drugih osoba“ (u daljem tekstu: Dom) je ustanova socijalne zaštite osnovana od strane Kantona Sarajevo radi pružanja usluga smještaja i zbrinjavnja odraslih osoba sa invaliditetom koji se nalaze u stanju socijalne potrebe.³²

Prostor Doma čini jedan objekat ukupne površine 3,600 m² i vanjski prostor (zemljiste) površine 25.558 m². Dom je smješten u perifernom dijelu općine Centar – naselje Nahorevo i nalazi se na uređenoj i ograđenoj parceli sa drvećem i travnjacima što omogućava neometano kretanje korisnika.

Osnovna djelatnost Doma utvrđena je Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Kantona Sarajevo (čl. 85) i Odlukom o osnivanju KJU „Dom za socijalno, zdravstveno zbrinjavanje osoba sa invaliditetom i drugih osoba“ (čl. 3), te Pravilima doma.³³ S tim u vezi u propisano je da se u ovoj ustanovi vrši:

a) socijalno zdravstveno zbrinjavanje odraslih tjelesno i mentalno invalidnih osoba, osoba sa trajnim smetnjama u fizičkom ili psihičkom razvoju, duševno oboljelih i hronično bolesnih osoba, osoba sa specifičnim oboljenjima ukoliko ne postoje osnovni uslovi za smještaj u vlastitoj ili drugoj porodici ili drugoj ustanovi, a nije im neophodno bolničko liječenje ili je bolničko liječenje završeno;

---

³² Program rada i Finansijski plan Kantonalne javne ustanove "Dom za socijalno zdravstveno zbrinjavanje osoba sa invaliditetom i drugih osoba", 2019.

³³ Službene novine Kantona Sarajevo“ broj 27/06, 28/07, 31/07, 21/12 i 05/13

- b) pružanje štićenicima usluga zbrinjavanja, ishrane, zdravstvene zaštite, dijagnosticiranja, rehabilitacije (medicinske, psihosocijalne), radnu i okupacionu terapiju u skladu sa preostalim sposobnostima, kulturne, zabavne, sportske i druge aktivnosti;
- c) ustanova također vrši socijalno zdravstveno zbrinjavanje osoba kojima je ograničena ili oduzeta poslovna sposobnost.

U Domu, pored ostalih, postoji i služba socijalne zaštite, čiji rad sa budućim štićenicima počinje informativnim razgovorom, nastavlja se sa radom u komisiji za prijem, informiranjem o pravima i obavezama te pružanjem pomoći i podrške u adaptaciji na život u ustanovi. Kod samog smještaja veoma je važno, neovisno o razlozima dolaska, prepoznati potrebe štićenika i stresna stanja koja su uvjetovala dolazak u Dom, zbog daljeg tretmana i pružanja usluga. Služba socijalnog zbrinjavanja je neposredno vezana za rad sa štićenicima i priprema ih za što uspješniju adaptaciju na uvjete života i zadovoljenje osnovnih životnih potreba. Socijalni rad u Domu podrazumjeva poduzimanje niza mjera i aktivnosti kako bi smješeni štićenici, uz stručnu pomoć, prevazišli poteškoće s kojima se suočavaju. Savjetodavni rad, psihosocijalna podrška, osnaživanje, pomoć u ostvarivanju određenih prava, kontakt sa srodnicima, strateljima i nadležnim centrima za socijalni rad samo su dio aktivnosti iz okvira socijalne zaštite koje se primjenjuju u radu sa štićenicima.

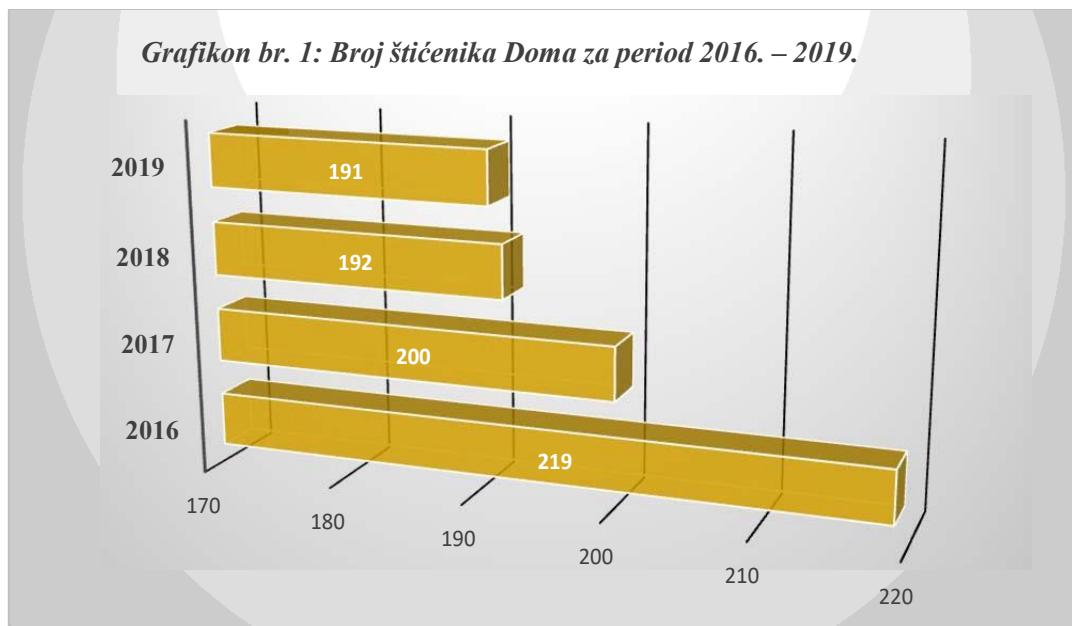
Da bi sa štićenicima postigli što bolju rehabilitaciju i što duže ih održali aktivnim oni se uključuju u razne sadržaje koje ustanova ima na raspolaganju kroz oblike timskog rada: individualni i grupni razgovori, radno-okupaciona terapija, sportsko-rekreativne i kulturno-zabavne sadržaje, organizovanje izleta i drugih manifestacija koji doprinose širenju socijalnih mreža, a koji preveniraju socijalnu isključenost. Dinamika i sadržaj ovih aktivnosti ovise od psihofizičkog stanja, interesovanja, afiniteta i želja samih štićenika, kao i realnih mogućnosti Doma. Kroz aktivnosti koje se provode traži se i maksimalno učešće i angažman samih štićenika u rješavanju problema i kreiranja vlastitog života, naravno uz asistenciju stručnih uposlenika ove službe.

U vezi s navedenim, u Domu je 2016. i 2018. godine od strane Službe socijalne zaštite provedeno istraživanje o tome koliko su štićenici zadovoljni uslugama koje im pruža ova ustanova: kvalitetom boravka; pružanjem medicinskih usluga, pružanjem socijalnih usluga, ishranom, higijenom, odnosom/pristupom uposlenika, međuljudskim odnosima, slobodnim aktivnostima. Ovo istraživanje iz 2016. godine je provedeno na uzorku od 102 štićenika (51 ispitanik muškog spola, 51 ispitanik ženskog spola). Dobijeni rezultati su pokazali da su

štićenici Doma generalno zadovoljni kvalitetom života i uslugama koje im pruža Ustanova. Rezultati su pokazali da je 68% ispitanika u potpunosti zadovoljno kvalitetom boravka u Domu, djelimično je zadovoljno 26%, dok 6% ispitanih nije zadovoljno kvalitetom boravka u Domu. U Službi socijalnog zbrinjavanja poslove i radne zadatke tokom izvještajnog perioda obavljalo je ukupno 12 radnika i to: 6 – diplomiranih socijalnih radnika i 6 – radnih terapeuta/domaćica.

Kapacitet Doma je 240 mesta. Zaključno sa 2019.-om godinom na smještaju se nalazio 191 štićenik. Najveći broj štićenika, posmatrajući period od četiri godine, je bio smješten 2016-te godine, njih 219. Trend povratka u porodicu i lokalnu zajednicu u 2019-toj godini je u blagom porastu u odnosu na prethodne godine, zahvaljujući uspješnoj rehabilitaciji štićenika i uspješnoj saradnji sa njihovim srodnicima koji su nastavili dalju brigu o njima.

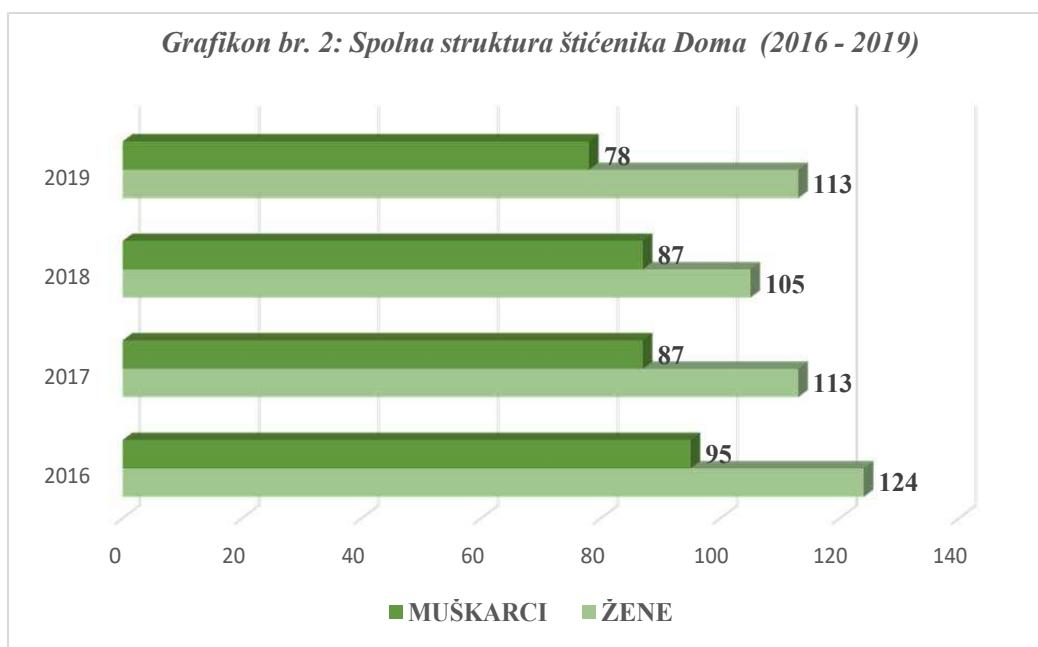
Od 191 štićenika Doma kod njih 52 je oduzeta poslovna sposobnost, od toga dvadeset i četiri muškarca, i dvadeset i osam žena. Ograničena poslovna sposobnost je prisutna kod šest korisnika, i to četiri osobe muškog spola i dvije osobe ženskog spola.

Najveći broj štićenika koji je boravio u Domu je zabilježen u 2016-toj godini, njih 219. Naredne godine (2017) broj je bio u blagom opadanju, u odnosu na 2016. godinu. U Domu je u 2017. boravilo ukupno 200 štićenika. Razlika u broju je prisutna zbog smrti štićenika ustanove. Njih 17 je preminulo, dok su dva štićenika vraćena u porodice u kojima su boravile

prije dolaska u Dom. Za jednog od štićenika porodica je odustala od finansiranja dijela troškova za boravaka u Domu, dok je drugi štićenik samovoljno napustio ustanovu.

U 2018. i 2019. godini broj štićenika Doma je manji za 27 u 2018-toj godini, odnosno za 28 osoba u 2019-toj godini. Razlika je pristupna zbog povećane stope smrtnosti štićenika.

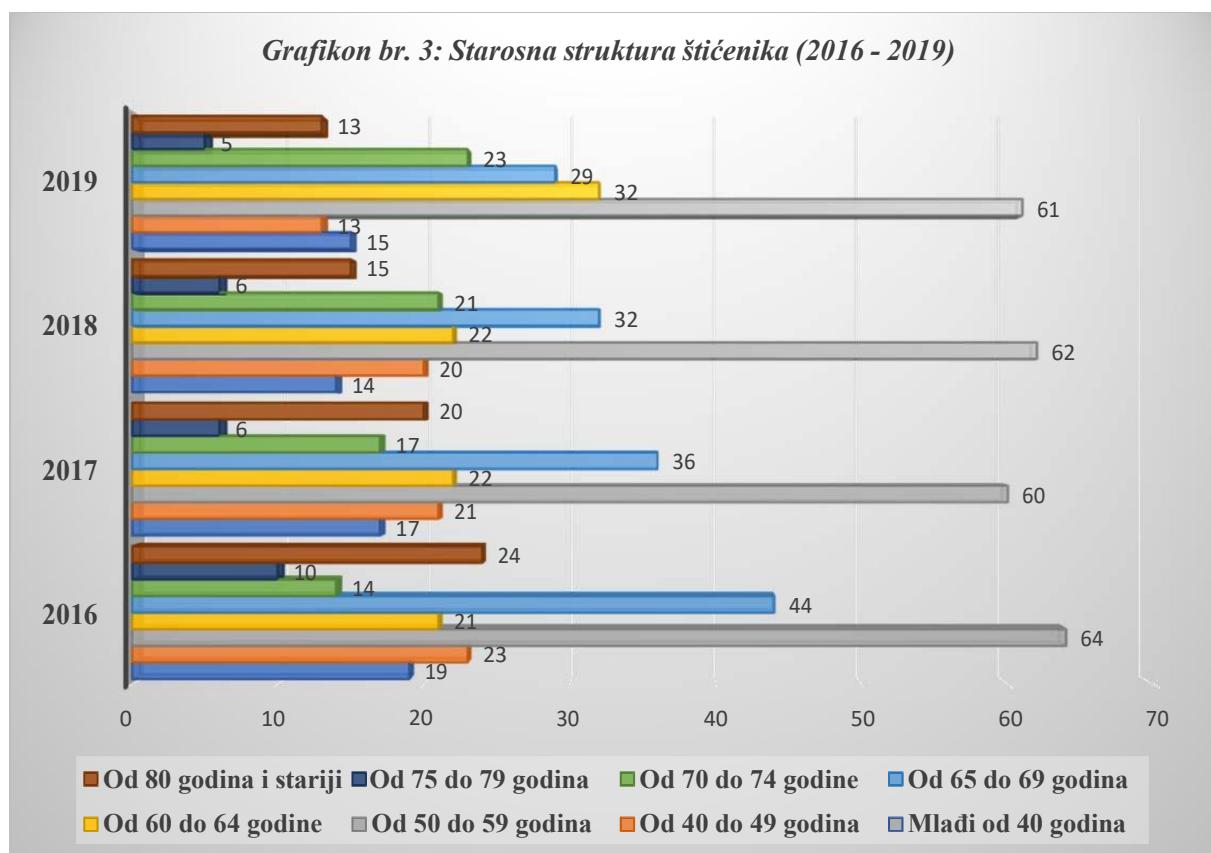
Veći broj štićenika usluga Doma su osobe ženskog spola. Od ukupnog broja 219 štićenika u 2016-toj godini, 124 su osobe ženskog spola. Shodno pokazateljima prezentiranim u grafokinu broj 1 gdje je primjetno smanjenje broja štićenika, broj štićenika, muškog spola je u konstantnom opadanju. Za period od četiri godine, najmanji broj štićenika je evidentiran u 2019-toj godini, njih 78. U istoj godini se povećava broj štićenica, usluga Doma, za pet više u odnosu na prethodnu godinu, ukupno 113 korisnica.

Najveći broj štićenika koji boravi u Domu su osobe koje nemaju bliže srodnike i osobe kojima bliži srodnici nisu u mogućnosti obezbijediti adekvatnu zaštitu u vlastitom domu.

Po strukturi također prednjače štićenici od 60 do 69 godina. Na smještaju u domu zaključno sa 2019. godinom boravila su 32 štićenika starosti od 60-64 korisnika. Od početnog broja 21 štićenik u 2016-toj godini, broj se u rasponu od četiri godine povećao za jedanaest štićenika.

Smanjen broj štićenika od 80 godina i stariji bilježi se u periodu od četiri godine. Tako je u 2016-toj godini bilo 24 štićenika. Smrću četiri osobe u 2017-toj broj je smanjen na 20. Zaključno sa 31.12.2019. godine u Domu boravi 13 osoba starosti 80 godina i više. Za period od četiri godine 11 štićenika je preminulo zbog bolesti.

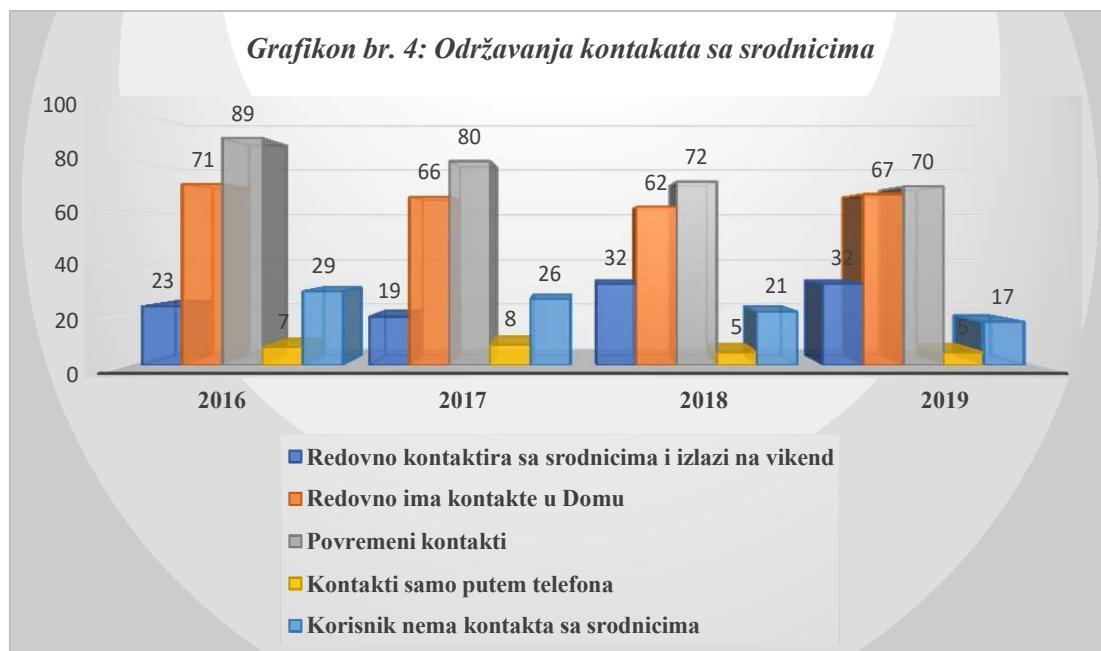
Broj osoba mlađih od 40 godina koje koriste usluge Doma se smanjivao u rasponu od 4 godine. Pa je tako u 2016. u Domu boravilo ukupno 19 osoba, broj se postepeno smanjivao. U 2017. godini jedan štićenik je napunio 41 godinu, dok je drugi napustio Dom i vratio se u porodicu.

Što se tiče strukture štićenika po godinama starosti, najviše smještenih je u dobi između 50 i 59 godina. Najstariji štićenik u 2019-toj godini je imao 96 godina, a najmlađi 29 godina. Ova dva štićenika u Domu borave više od pet godina. Najstariji štićenik nema bližih članova porodice koji bi se mogli brinuti o njemu te je u suradnji sa Centrom za socijalni rad smješten u Dom. Najmlađi štićenik je smješten u Domu uz suradnju sa Centrom za socijalni rad i porodicom, s obzirom da isti nisu u mogućnosti da se brinu o njemu zbog teškog mentalnog oboljenja.

U periodu od 2016. do 2019. godine na smještaju se nalazio najveći broj osoba sa duševnim smetnjama, njih 157 u 2016. te 141 osoba u 2017. godini. Smanjen broj štićenika sa duševnim smetnjama je evidentiran u 2017. (104 osobe) i 2018. (96 osoba). Kao drugi glavni razlog smještaja u ustanovu, shodno strukturi štićenika, je nemogućnost samostalnog života i/ili stanje socijalne potrebe. Zbog oboljenja koja su im dijagnostikovana i malih ili nikakvih primanja osobe se odlučuju za smještaj u Dom kako bi imali adekvatnu zdravstvenu njegu i sve što je potrebno za normalno funkcioniranje i adekvatan život.

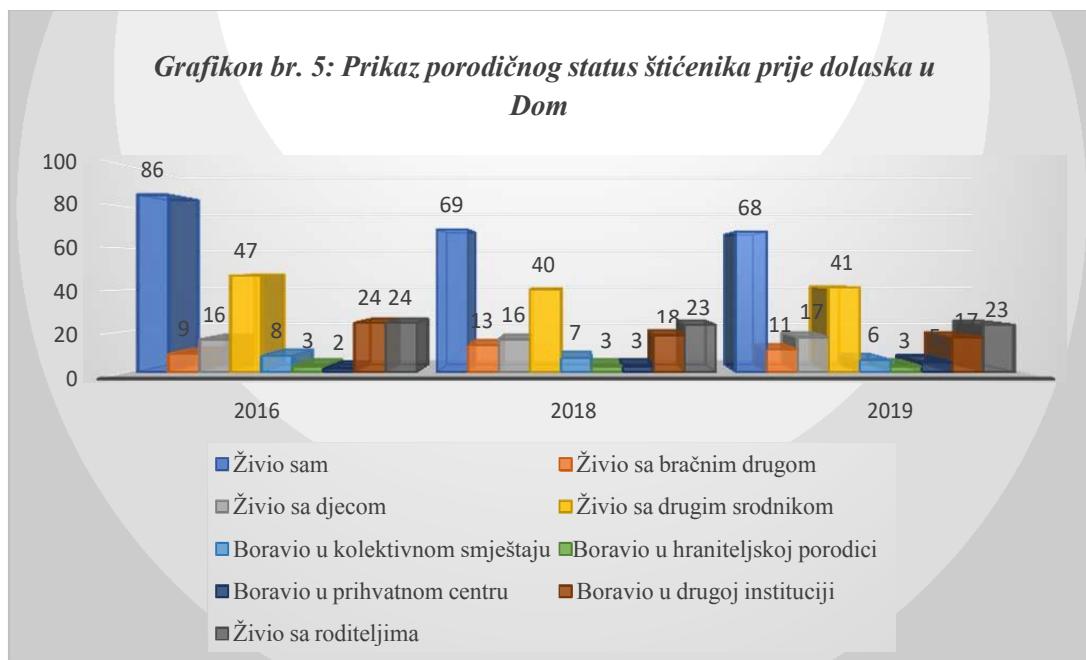
Zahtjev za smještaj u Domu pored gore navedenih razloga podnosi se i zbog poremećenih porodičnih odnosa, nesređenih stambenih prilika, tjelesnog invaliditetata, težih hroničnih oboljenja i starosti.

Najveći broj štićenika ima povremene kontakte sa srodnicima, u smislu da srodnici dolaze u Dom da ih posjete jednom ili dva puta u mjesecu. Redovni kontakti sa srodnicima su obično susreti svakih 15 dana. Kontakt sa srodnicima se usko može povezati i sa porodičnim statusom osoba prije odlaska u Dom, s obzirom da je veći broj njih, više od 50% živjelo samo prije nego su smješteni u ustanovu.

Na prikazanom grafikonu vidimo da najveći broj štićenika ima povremene kontakte sa srodnicima. Oni se u 2019.-toj godini izjednačavaju sa brojem štićenika koji imaju redovne kontakte u Domu, gdje srodnici dolaze u posjete čak i jednom sedmično.

Što se tiče staratelja i kontakata, odnosno komunikacije, sa štićenicima Doma ista se odvija u najvećoj mjeri po pozivu Službe socijalne zaštite Doma ili u saradnji sa Centrom za socijalni rad po pozivu po službenoj dužnosti. Kada je riječ o starateljima srodnicima, u većini slučajeva riječ je o osobama koje su prihvatile da budu staratelji svojim srodnicima (roditeljima, braći, sestrama) iz razloga jer je to bila jedina moguća opcija u datom trenutku. Jako mali broj staratelja srodnika (njih 20%, u odnosu na ukupan broj štićenika) redovno održava kontakte sa srodnicima i ima komunikaciju sa Službom socijalne zaštite. U ostalim slučajevima riječ je o starateljima koji su se prihvatili navedene dužnosti sa ciljem da od iste imaju određenu korist (eventualno nasljeđivanje imovine nakon smrti štićenika). Od ukupno 52 štićenika, za njih 6 kojima je ograničena poslovna sposobnost, dvije osobe kao staratelja imaju imenovanog člana porodice/srodnika i dok je za preostala četiri staratelj imenovan po službenoj dužnosti. Za korisnike kojima je oduzeta poslovna sposobnost, od njih 48, za trinest korisnika kao staratelji su imenovani srodnici. Kod preostalih 35 korisnika staratelji su dodijeljeni po službenoj Dužnosti i riječ je o uposlenicima Centara za socijalni rad. S obzirom na broj osoba kojima su dodijeljeni kao staratelji, uposlenici Centara nisu u mogućnosti u potpunosti i adekvatno se posvetiti svakom štićeniku. Shodno tome, posjete staratelja po službenoj dužnosti se odvijaju u najvećoj mjeri jednom u par mjeseci, ili dva do tri puta godišnjeg.

Učestalost održavanja kontakta sa srodnicima i sa starateljima u direktnoj je korelaciji sa porodičnim statusom štićenika prije dolaska u Dom. Najveći broj štićenika je živo sam

prije dolaska u Dom, njih 86 u 2016., 69 odnosno 68 u 2017. i 2018 godini. Zanimljiv je podatak da je evidentiran i veći broj štićenika koju su prije dolaska u Dom živjeli sa drugim srodnikom. Riječ je o osobama koje su živjele sa bratom ili sestrom, ili sa nekim od bližih članova porodice sa očeve, odnosno majčine strane. Skoro svi štićenici koji s živjeli sa drugim srodnikom u domaćinstvu, u Dom su smješteni posredstvom Centra za socijalni rad.

Šesnaest štićenika je prije dolaska u Dom živjelo sa djecom. Zbog nemogućnosti da se u potpunosti i adekvatno brinu o svojim roditeljima, djeca podnose Zahtjev za smještaj u ustanovu. Četrnaest štićenika koji su živjeli sa djecom su osobe koje imaju duševne smetnje te je to primarni razlog smještaja u Dom. Jedan štićenik boluje od multiple skleroze, a drugom je dijagnostikovan psihijatrijski poremećaj, šizofrenija.

Iz kolektivnog smještaja u Dom je u period 2016. – 2019. ukupno smješteno šest osoba, i tri osobe iz prihvatnog centra te tri iz hraniteljske porodice.

Služba socijalnog rada i psihosocijalne rehabilitacije u Domu obavlja različite aktivnosti sa štićenicima u cilju očuvanja integriteta ličnosti, očuvanja sposobnosti, socijalnih vještina i osnaživanja za samostalno funkcionisanje u skladu sa psihofizičkim kapacitetima.

Neposredan stručni rad s štićenicima realizira se primjenom metoda individualnog i grupnog rada sa oko 180 korisnika, posmatrano za period od 2016. - 2019. Individualni rad se realizira sa svim štićenicima Doma u skladu s njihovim mogućnostima i potrebama. Za svakog štićenika je napravljen individualni plan aktivnosti i zaštite osobe. Izuzetno se vodi računa o psihičkom stanju štićenika, zdravstvenim mogućnostima za realizaciju aktivnosti.

Grupni rad sa štićenicima provodi se kroz terapijske zajednice i interakcijske grupe. Cilj grupnog rada je bolja komunikacija, poticanje samostalnosti, prihvatanje i formiranje položaja pojedinca u grupi i što bolja adaptacija na život u kolektivu. U grupni rad je uključeno u prosjeku oko 180 štićenika u različitim interakcijskim grupama u skladu afinitetima i mogućnostima.

Što se tiče terapijske zajednice, njen glavni cilj je istaknuti osamostaljivanje i ospozobljavanje u izvođenju svakodnevnih radnji, razvijanje i poticanje higijenskih, radnih i kulturnih navika, poticanje neizraženih ili potisnutih kreativnosti, razvijanje primjerenih oblika ponašanja, kao i briga o sebi. Na sastancima terapijske zajednice razgovara se o aktuelnoj problematiki gdje korisnici iznose svoja zapažanja, prijedloge, sugestije,

nezadovoljstva, pohvale i kritike, a sve s ciljem poboljšanja kvalitete života. U terapijskoj zajednici učestvuje oko 96 štićenika koji shvataju značaj iste i mogu adekvatno iznijeti svoje sugestije i prijedloge.

Interakcijske grupe provode socijalni radnici/psiholog na osnovu plana i programa Službe socijalnog zbrinjavanja, koji je koncipiran na sedmičnom nivou i istim su obuhvaćeni svi štićenici.

U grupi za psihosocijalnu podršku, koja podrazumijeva psihosocijalnu rehabilitaciju koja potiče razvoj kognitivnih, funkcionalnih, komunikacijskih ili socijalnih vještina štićenika, učestvuje njih 150, podijeljenih u manje grupe.

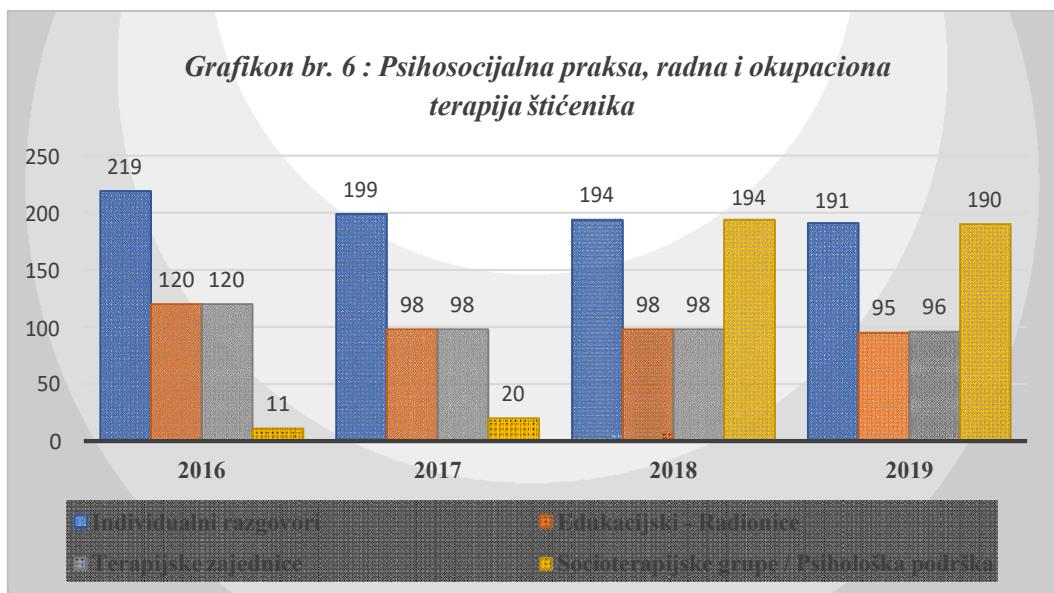
Grupa za adaptaciju novoprimaljenih štićenika podrazumijeva opservaciju, psihosocijalnu podršku i informiranje štićenika o uslovima i pravilima kućnog reda Doma. Navedena grupa se formira po potrebi nakon što se u Dom smjeste minimalno dva do tri nova štićenika.

U grupi poremećaji opažanja-halucinacije, učestvuje 30 štićenika. Riječ je o osobama koje u Domu borave duže od tri odnosno pet godina. Cilj rada ove grupe je upoznati štićenike sa načinom suočavanja sa perceptivnim poremećajima uz poseban akcent na doživljaju imperativnih halucinacija).

Shodno mogućnostima i uposlenika, u odnosu na sam obim posla, dva do tri puta mjesečno, se sastaje grupa za međuljudske odnose, u kojoj učestvuje oko 50 štićenika. Oni su obično podijeljeni u manje timove gdje se kroz interaktivne radionice sa njima radi na stvaranju dobrih međuljudskih odnosa i razvijanju pozitivne komunikacije.

Za 26 štićenika su oformljene grupe za engleski jezik i informatiku te za 15 štićenika grupa kultura religija, koja izučava osnovne religijske pojmove i vrijednosti.

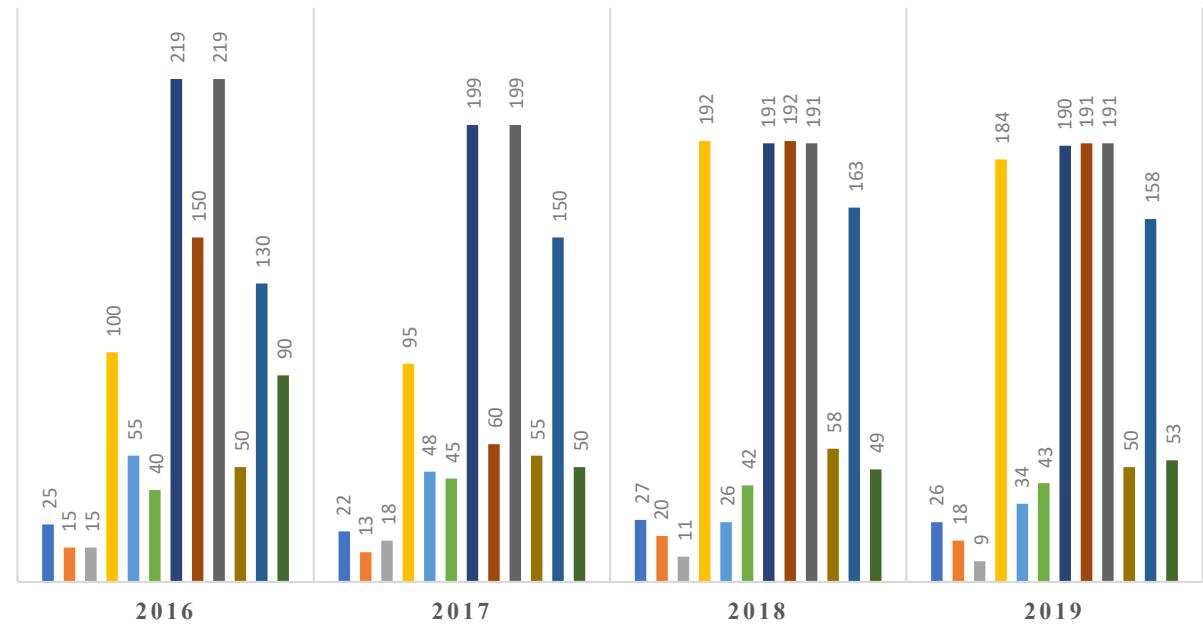
U individualnom radu, kako je i navedenom učestvuju svi štićenici Doma. Shodno dostupnim podacima na grafikonu broj 6. možemo vidjeti da je znatno veći broj štićenika Doma koji učestvuju u socioterapijskim grupama, odnosno grupama psihološke podrške. Tako su u 2018. i 2019. godini svi štićenici Doma bili dio socioterapijskih grupa. U 2017-toj godini samo 20 štićenika je bilo dio grupe za psihološku podršku, a u 2011-toj njih 11. Štićenici su ranije bili skeptični i nisu iskazivali interes za rad u grupama, niti za osnaživanje sebe kao ličnosti, i jačanje svojih afiniteta i mogućnosti. Potpunim pristupom i posvećenošću uposlenih Doma ka svakom štićeniku situacija se znatno promijenila. U prosjeku više od pola štićenika Doma učestvuje u različitim radionicima sukladno njihovim željama i psihofizičkim mogućnostima.

Radno okupaciona terapija koja se provodi sa štićenicima Doma ima za cilj psihosocijalnu i funkcionalnu rehabilitaciju, podstiče motivaciju, razvoj vještina učenja i odnosa sa drugima te se na taj način stiču specifične kompetencije i jača samopouzdanje. Planski organizovane i osmišljenje radno- okupacione aktivnosti prilagođene realnim psihofizičkim sposobnostima omogućavaju štićenicima da se osjećaju korisno, da vide rezultate svog rada, da stvaraju pozitivan odnos prema radnoj disciplini te da stiču radne navike. Radno-okupaciona terapija obuhvata sve manuelne, kreativne, rekreativne, edukativne i ostale aktivnosti s ciljem poboljšanja psihofizičkog stanja.

Grafikon br. 7: Oblici radno-okupacionih, kulturno-zabavnih i rekreativnih aktivnosti štićenika

- Kreativne radionice (art radionice)
- Izrada ručnih radova
- Hortikultura (briga o okolišu i cvijeću)
- Sekcije (dramska, literarna, likovna, muzička)
- Sport (nogomet, košarka, odbojka, stoni tenis, stoni fudbal, bilijar, gimnastika)
- Društvene igre
- Održavanje lične higijene i higijene prostora u kom borave
- Praznične proslave
- Proslavе rodendana
- Izleti
- Praćenje RTV i radio programa
- Čitanje štampe i knjiga

Analizom prezentiranih podataka može se zaključiti da su svi štićenici Doma učestvovali u dvije aktivnosti, koje se odnose na održavanje lične higijene i higijene prostora u kom borave i proslavama rođendana korisnika. Samo jedan štićenik u 2017. i 2019. godini zbog pogoršanja zdravstvenog stanja nije mogao da učestvuje u navedenim aktivnostima.

Od ukupnog broja štićenika, u prosjeku njih 150 svakodnevno prati RTV i radio programe. Što se tiče sekcija (dramske, literarne, likovne, muzičke) u 2016. godini u radu istih je učestvovalo 100 štićenika. Taj broj se smanjio u 2017. godini gdje ih je bilo 95. Nakon toga dolazi do značajnoj porasta broja članova sekcija. U 2018-toj godini svi štićenici

Doma su bili članovi jedne od navedenih sekcija i aktivno su učestvovali u radu istih. Sa njima su napravljene kratke predstave, urađena je izložba njihovih likovnih radova, kao i mini koncerti.

U 2016-toj godini 90 štićenika je svakodnevno čitalo dnevnu štampu i knjige. Broj se postepeno smanjivao iz godine u godinu. Interes štićenika za čitanje dnevne štampe je opadao iz razloga što su više bili fokusirani na praćenje televizijskih programa.

Sadržaj osnovnih aktivnosti svakodnevnog života, sportsko-rekreativnih, kulturno-zabavnih, edukativnih i kreativnih zavisio je od psihofizičkog stanja, afiniteta i sklonosti štićenika kao i realnih mogućnosti Doma. Štićenici u okviru radno-okupacione terapije su bili uključeni u razne sekcije i interakcijske grupe kao što su: dramska, folklorna, muzička, likovna, recitatorska, kulinarska, eko sekcija, holtikultura, art radionice, interakcijske grupe, terapijske zajednice, sociotreapijske grupe podrške, sportsko-rekreativne i kultumo-zabavne aktivnosti.

b) Stavovi štićenika

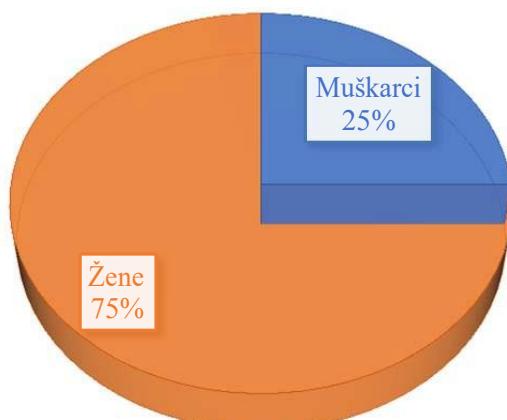
Kako je već navedeno u prethodnom dijelu ovog rada, istraživanje, kojim je obuhvaćeno ukupno 73 ispitanika, od kojih su njih 40 štićenici, a 33 uposlenici/profesionalci, provedeno je u KJU „Dom za socijalno zdravstveno zbrinjavanje osoba sa invaliditetom i drugih osoba Sarajevo.“

a) Demografski podaci o ispitanicima

Tabela br. 1. Spolna struktura ispitanika

SPOL	UKUPNO
Muškarci	10
Žene	30

Grafikon br. 8. Spolna struktura ispitanika

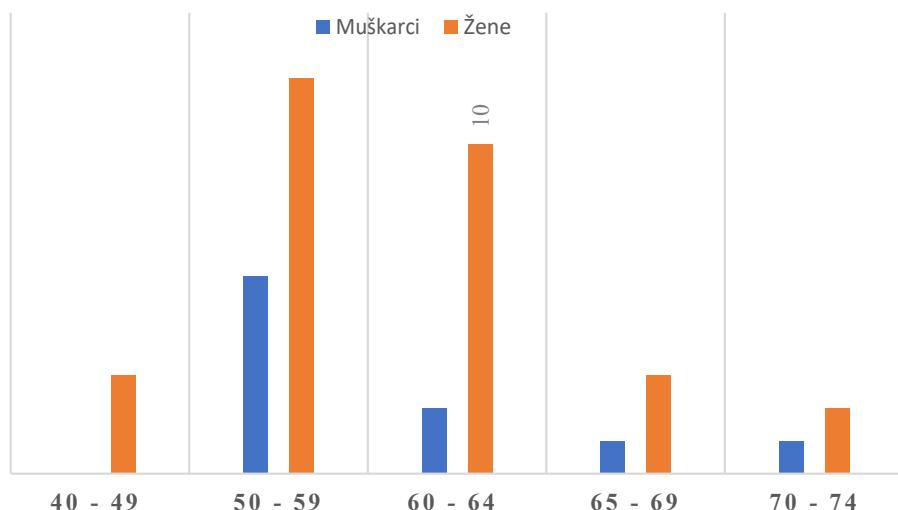

Prema dobijenim podacima vidljivo je da su pripadnice ženskog spola, u odnosu na muški zastupljenije kao štićenice Doma. Od ukupno anketiranih 40 korisnika, njih 75%, odnosno 30 su osobe ženskog spola, što može upućivati na zaključak da su žene shodno različitim životnim situacijama u kojim se nalaze najčešće prepuštene same sebi, ili na milost rodbine te nisu sposobne da se adekvatno brinu o sebi i svojim potrebama. Štićenice Doma su osobe koje najčešće dolaze iz samačakih domaćinstava, nemaju bližih članova porodice niti djece koja bi se mogla brinuti o njima. Zbog svoje bolesti ili invaliditeta u većini slučajeva uz saradnju sa Službom socijalne zaštite bivaju smještene u Dom.

Tabela br. 2. Struktura ispitanika u odnosu na dob

Dob ispitanika	Muškarci	Žene	Ukupno
40 - 49		3	3
50 - 59	6	12	18
60 – 64	2	10	12
65 – 69	1	3	4
70 - 74	1	2	3

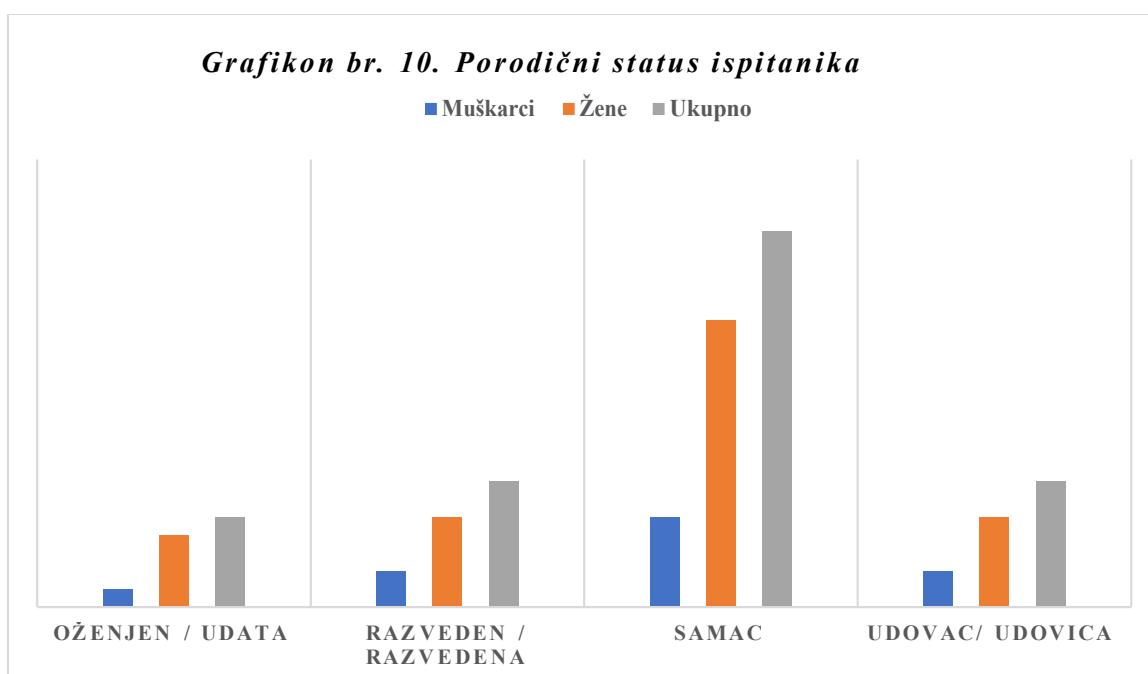
Grafikon br. 9. Struktura ispitanika u odnosu na dob

Podaci prezentirani u tabeli broj 2. pokazuju da je u strukturi ispitanika najveći broj onih koji su u starosnoj dobi između 50 – 59 godina, od toga 12 štićenica i 6 štićenika. Riječ je o osobama koji se nalaze u životnom periodu i godinama kada zbog niza faktora više nisu sposobni da brinu sami o sebi te ih njihovo fizičko i psihičko stanje ograničava u normalnom funkcioniraju, obavljanju osnovnih životnih potreba.

Tabela br. 3. Porodični status ispitanika

Porodični status ispitanika	Muškarci	Žene	Ukupno
Oženjen / Udata	1	4	5
Razveden / Razvedena	2	5	7
Samac	5	16	21
Udovac / Udovica	2	5	7

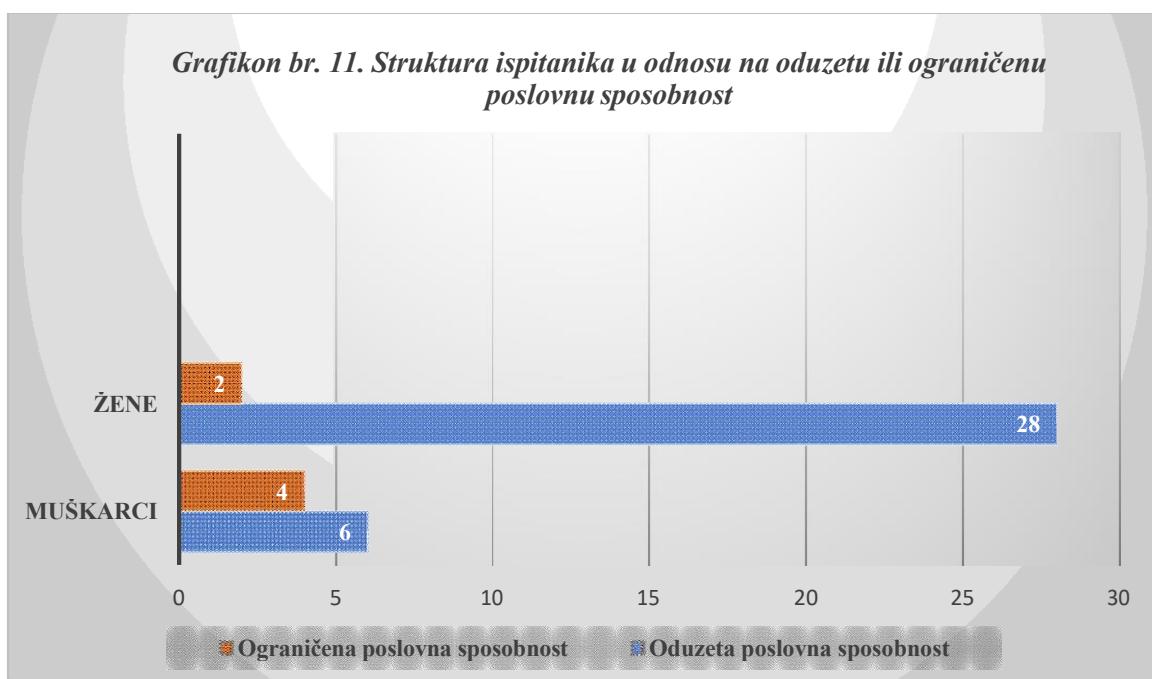
Analizom prezentiranih podataka vidljivo je da su u najvećem broju ispitanici, štićenici Doma, samci, odnosno da nemaju članova bliže porodice koji bi se mogli brinuti o njima. Riječ je o 16 osoba ženskog spola, i pet osoba muškog spola iz samačkih domaćinstava.

Pet ispitanika i dalje ima sklopljen brak, od toga četiri ispitanice i jedan ispitanik. Oni su smješteni u Dom zbog nemogućnosti bračnih partnera da im se posvete u potpunosti i adekvatno brinu o njima. Sedam ispitanika, od toga pet ispitanica je razvedeno. Razvod braka je realiziran prije smještaja u Dom. Ispitanici su na zahtjev članova porodice, odnosno djece, smješteni u Dom. Također, sedam ispitanika se izjasnilo da su udovci. Navedeni ispitanici kao staratelje imaju članove bliže porodice koji sa njima ostvaruju redovno kontakte.

b) *Broj ispitanika u odnosu na oduzetu / ograničenu poslovnu sposobnost*

Tabela br. 4.: Struktura ispitanika u odnosu na oduzetu ili ograničenu poslovnu sposobnost

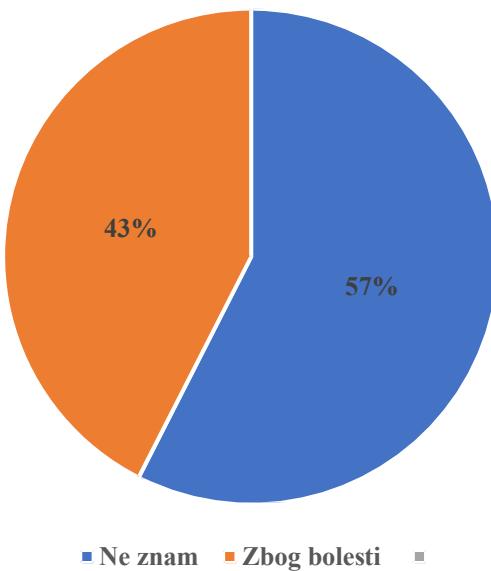
	Oduzeta poslovna sposobnost	Ograničena poslovna sposobnost
Muškarci	6	4
Žene	28	2

Od 40 ispitanika, njih 34 ima oduzetu poslovnu sposobnost, od toga 28 žena i 6 muškaraca. Dvije ispitanice i četiri ispitanika imaju ograničenu poslovnu sposobnost. Ovim osobama sud je odredio mjere, radnje i poslove koje nisu sposobne samostalno odnositi. One se odnose na finansijske poslove, raspolaganje imovinom, penzijom i drugim primanjima.

Za samu relevantnost istraživanja važno je napomenuti da je četrdeset ispitanika, koji su učestvovali u ovom istraživanju bilo u mogućnosti potpuno ili djelimično da shvati pitanja koja su postavljena i da na ista odgovori. Ostali ispitanici, ne shvataju suštinu pitanja te nisu obuhvaćeni istraživanjem.

Grafikon br. 12: Razlozi oduzimanja/ograničenja poslovne sposobnosti

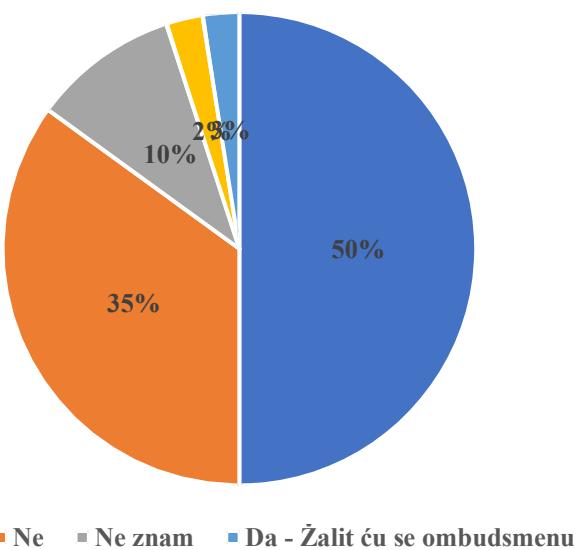

Od ukupno 40 ispitanika na pitanje: Po kojem osnovu ste lišeni poslovne sposobnosti? njih dvadeset i troje, ili 57% je odgovorilo da ne zna, dok su ostali naveli da su lišeni zbog bolesti. Ispitanici koji su naveli da ne znaju po kojem osnovu su lišeni poslovne sposobnosti smatraju da bolest nije bila relevantan razlog za lišavanje te su zbog toga i označili navedeni odgovor. Od 23 ispitanika njih deset za staratelje ima člana porodice te smatraju da su lišeni poslovne sposobnosti kako bi član porodice mogu da koristi njihovu imovinu.

Na pitanje ‘Da li smatrate da su Vaša prava ugrožena činom oduzimanja poslovne sposobnosti?’, 50% ispitanika odgovorilo je potvrđno. Samo jedan ispitanik je naveo da će se zbog toga što mu je oduzeta poslovna sposobnost žaliti instituciji ombudsmena, i da će zatražiti da mu se omogući vraćanje poslovne sposobnosti.

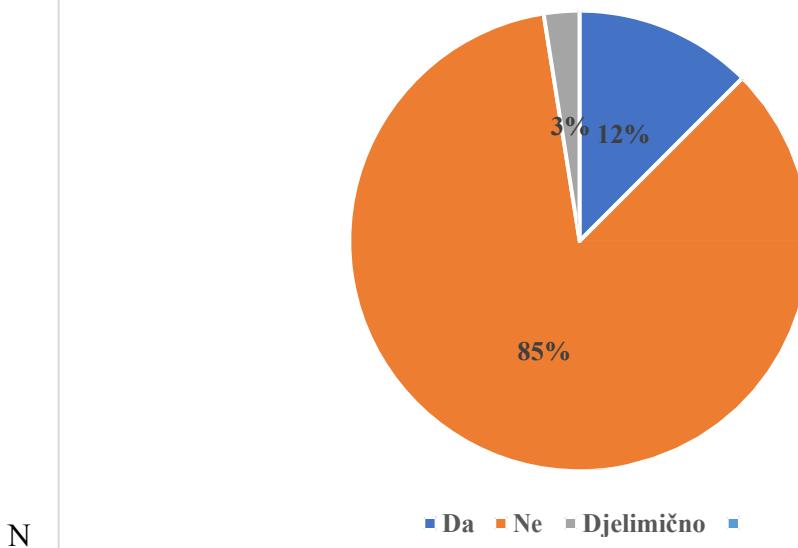
Ispitanik je smatrao da ukoliko se obrati instituciji Ombudsmana i uputi žalbu za povredu ljudskih prava jer mu je oduzeta poslovna sposobnost u potpunosti da će na taj način uspjeti da inicira ponovni postupak pred Sudom za vraćanje poslovne sposobnosti.

Grafikon br. 13: "Da li smatrate da su Vaša prava ugrožena činom oduzimanja poslovne sposobnosti?"

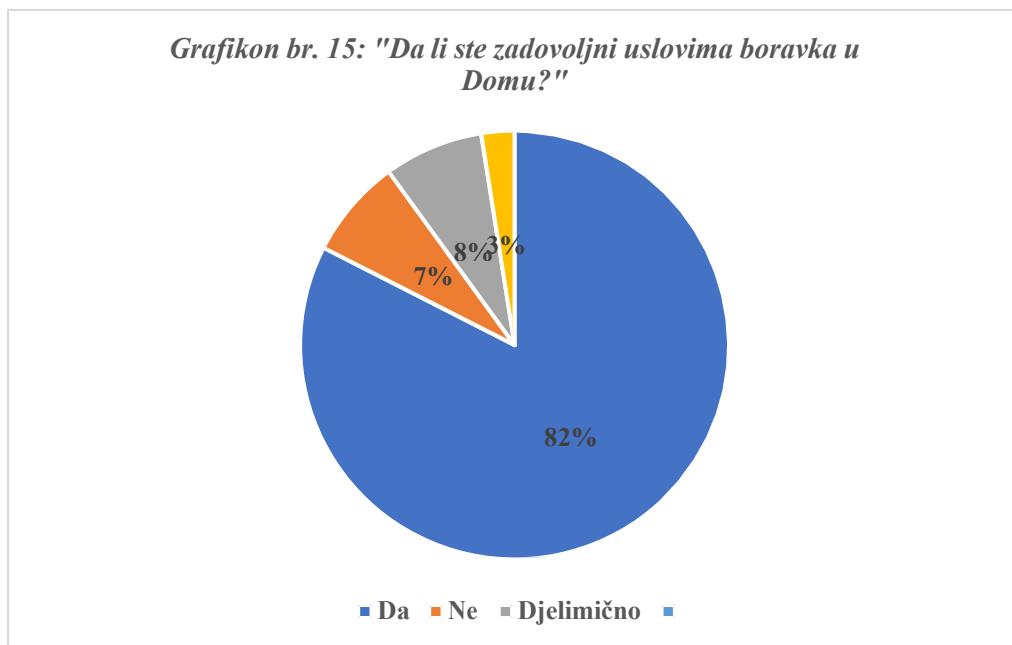
Na pitanje „Da li ste u posljednjih par godina bili diskriminirani po bilo kojem osnovu (zdravstveno stanje, invaliditet, izgled..)?“, pet ispitanika je odgovorilo da jesu, ali da to nije u velikoj mjeri utjecalo na njih, dok je trideset i četiri ispitanika kao odgovor navelo da nisu bili diskriminirani ni po kojem osnovu, a jedan da je djelimično diskriminiran. Ovdje je važno napomenuti da je riječ o korisnicima koji u Domu borave duži vremenski period i sa kojima se kontinuirano radi kroz različite oblike radno-okupacionih terapija, psihosocijalne podrške i sl.

Grafikon br. 14: "Da li ste u posljednjih par godina bili diskriminirani po bilo kojem osnovu (zdravstveno stanje, invaliditet, izgled..)?"

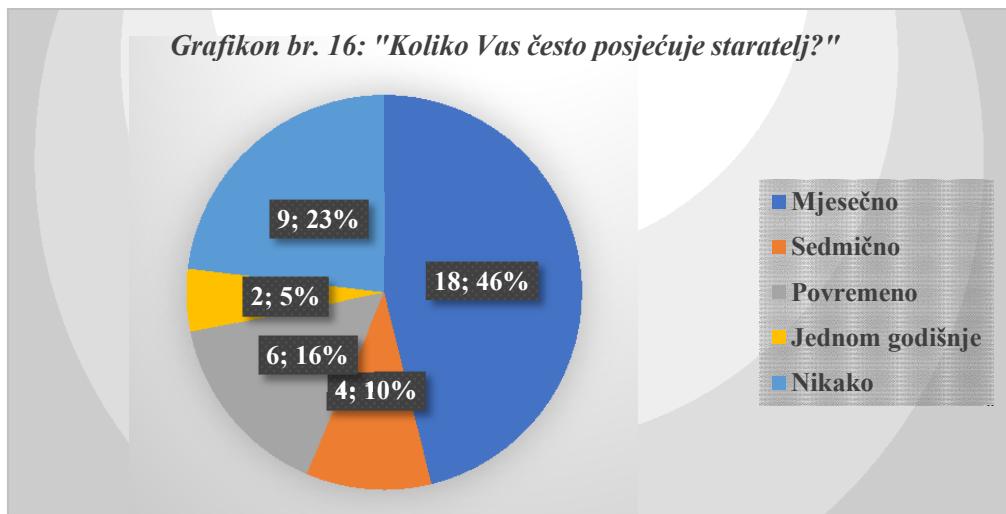
a pitanje „Da li ste zadovoljni uslovima boravka u Domu?“, trideset i tri ispitanika su

odgovorila potvrdno. Njih četvero da nisu, od kojih je jedan naglasio da želi da napusti Dom i da se čim prije vrati u svoj stan, dok su tri ispitanika odgovorila da su djelimično zadovoljni.

Rezultati istraživanja provedenog u 2018. godini na uzorku od 105 štićenika (52 ispitanika muškog spola i 53 ispitanika ženskog spola pokazali su da štićenici Doma generalno izrazili veći nivo zadovoljstva kvalitetom pruženih usluga u Ustanovi u poređenju sa rezultatima anketnog istraživanja provedenog 2016. godine, budući da je većina ispitanika, njih 70.5% potpuno zadovoljno kvalitetom boravka u Domu.

Posljednje pitanje se odnosilo na posjete staratelja. Od četrdeset anketiranih ispitanika, njih 18 na mjesecnom nivou posjećuje stratelj (1-2 mjesечно). Samo četiri korisnika staratelj posjećuje sedmično, dok njih šest posjećuje povremeno. Jednom godišnje stratelj posjećuje dva korisnika. Dok posjete od strane staratelja nikako nema deveta štićenika. Jedan ispitanik nije mogao da odgovori na ovo pitanje s obzirom da je prije par mjeseci smješten u Dom.

Najveći broj ispitanika Doma, uključujući i učesnike istraživanja, ima povremene kontakte sa srodnicima, u smislu da srodnici dolaze u Dom da ih posjete jednom u mjesec ili dva. Redovni kontakti sa srodnicima su obično susreti svakih 15 dana. Kontakt sa srodnicima se usko može povezati i sa porodičnim statusom štićenika prije odlaska u Dom, s obzirom da je veći broj njih, više od 50% živjelo samo prije nego su smješteni u ustanovu. Također, mali broj posjeta od strane staratelja može se pripisati tome što su većinom staratelji osoba smještenih u Dom dalji srodnici, ili socijalni radnici iz službi socijalne zaštite, koji posjete obavljaju u skladu sa vremenom i mogućnostima.

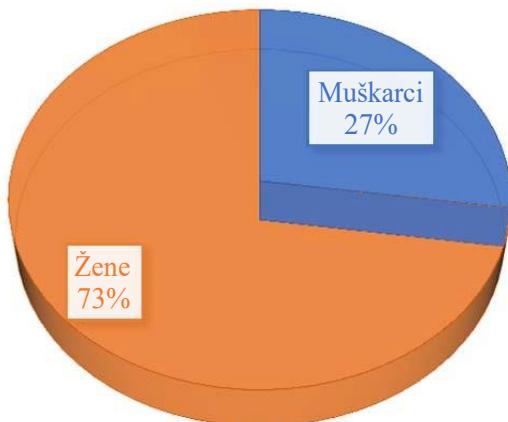
c) *Stavovi profesionalaca*

Kako je već navedeno, pored provedenog anketiranja sa štićenicima u ovom istraživanju, provedeno je i istraživanje, odnosno anketa s ukupno 33 profesionalca, zaposlenika Doma.

Tabela br. 5. Spolna struktura ispitanika

SPOL	UKUPNO
Muškarci	8
Žene	25

Grafikon br. 17. Spolna struktura ispitanika

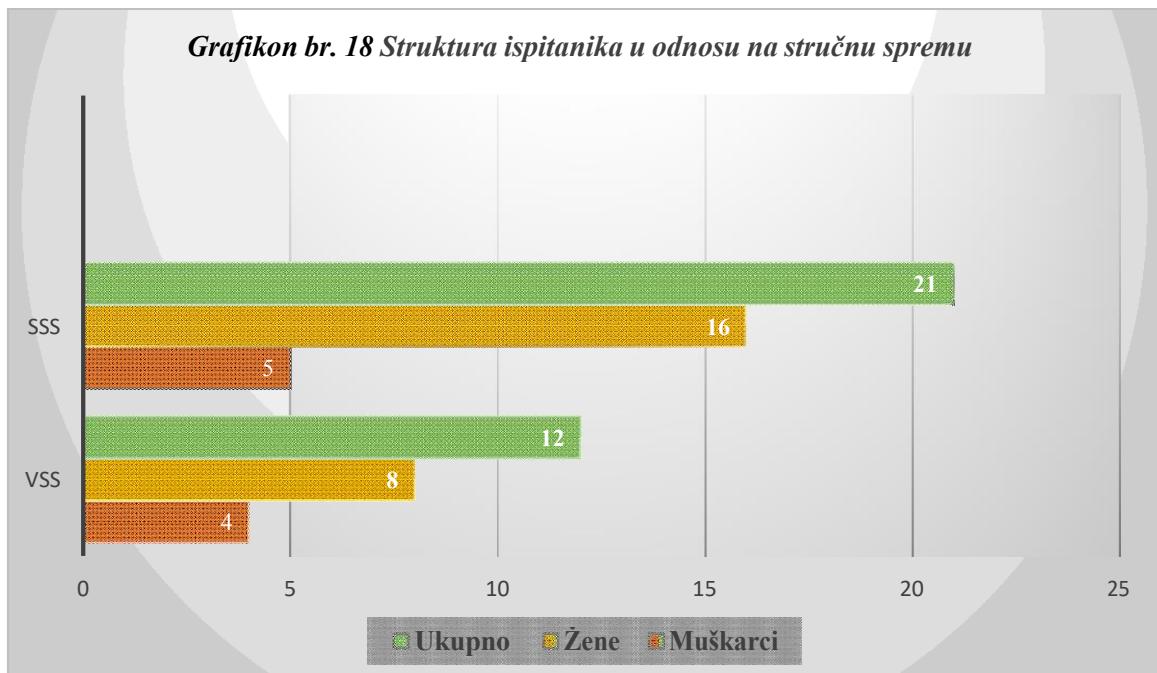

Prema dobijenim podacima vidljivo je da su pripadnice ženskog spola u odnosu na muški, zastupljenije u Domu. U istraživanju je učestvovalo ukupno 33 ispitanika, od toga 24 su bile žene (ili 73%) što dovodi do zaključka da žene zadržavaju brojnost kada je u pitanju obavljanje poslova zdravstvene zaštite, socijalnog rada i sl. Iako danas skoro više i ne postoje zanimanja u kojima nisu zastupljena oba spola, socijalni rad je zasigurno jedna od profesija u kojoj su u vrlo malom broju zastupljeni muškarci. Dva ispitanika su mlađi od 40 godina, dok su preostali ispitanici starosti od 40 do 49 godina.

Stručna sprema	Muškarci	Žene	Ukupno	6
-----------------------	-----------------	-------------	---------------	---

VSS	4	8	12
SSS	5	16	21

Tabela br. 6. Struktura ispitanika u odnosu na stručnu spremu

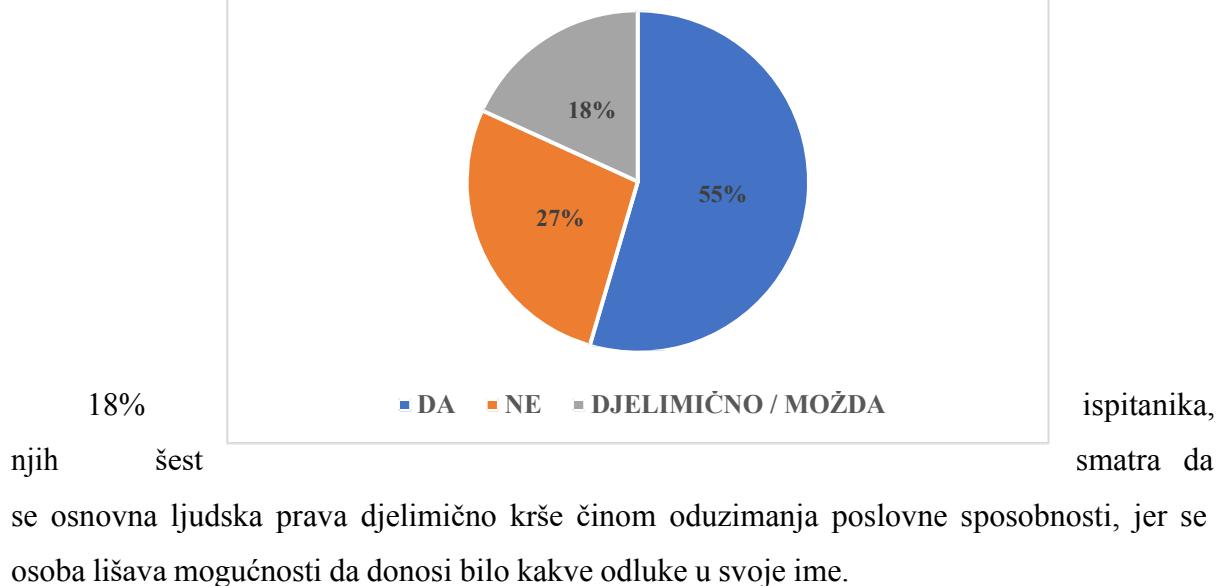

Prema podacima iz tabele broj 6. vidimo da je najveći broj ispitanika osoba sa završenom srednjom stručnom spremom, njih ukupno 21, od toga 16 žena i 5 muškaraca. Riječ je o osobama koje su zaposlene kao medicinski radnici, u službi zdravstvenog zbrinjavanja u Domu i koji su u direktnom kontaktu svakodnevno sa korisnicima.

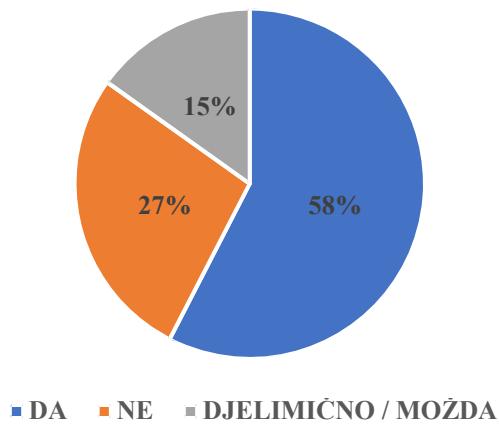
Istraživanjem su obuhvaćeni i svi ispitanici koji su zaposleni u Službi socijalnog zbrinjavanja kao i ostali zaposleni iz drugih Službi unutar Doma, njih ukupno 12, koji imaju završenu visoku stručnu spremu.

Podaci prezentirani u grafikonu broj 19 pokazuju da je od ukupnog broja 33 ispitanika/uposlenika Doma njih 55% ili 18 odgovorilo da smatra da se oduzimanje poslovne sposobnosti krše osnovna ljudska prava. Devet ispitanika je navelo da se oduzimanje poslovne sposobnosti ne krše osnovna ljudska prava te da je za pojedine osobe sigurnije, zbog njihovog zdravlja i dalje funkcionisanja, da im se oduzme poslovna sposobnost.

Grafikon br. 19: "Da li smatrate da se oduzimanjem poslovne sposobnosti krše osnovna ljudska prava?"

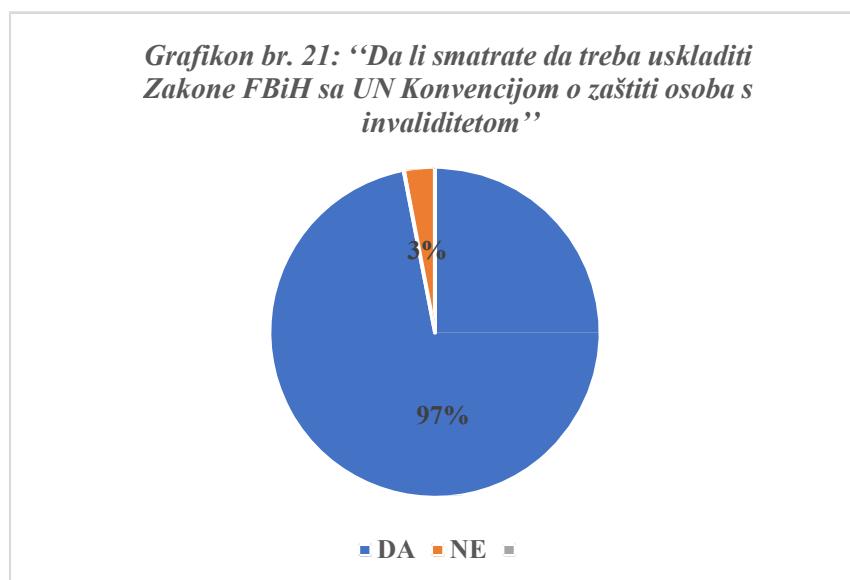
Grafikon br. 20: "Da li smatrate da treba ukinuti potpuno oduzimanje poslovne sposobnosti?"

Podaci prezentirani u grafikon broju 20 pokazuju da od ukupnog broj ispitanika, njih 58%, odnosno 19 uposlenika smatra da treba ukinuti potpuno oduzimanje poslovne sposobnosti. Kao razlog tome ispitanici navode da potpuno oduzimanje poslovne sposobnosti dovodi do kršenja osnovnih ljudskih prava kao što su pravo na slobodu izražavanja, pravo na brak i porodicu, pravo glasa, pravo na rad, pravo na slobodu kretanja, itd. S druge strane 27%

ispitanika smatra da je od krucijalnog značaja za pojedine osobe sama mogućnost postojanja instituta starateljstva u svezi oduzimanja poslovne sposobnosti. Zbog različitih oboljenja, psihičkog ili fizičkog invaliditeta pojedinici nažalost nisu u mogućnosti da se staraju o sebi, i da donose adekvatne odluke u svoj korist. Zbog toga je za te osobe jako važno da se pravovremeno reagira i da se pokrene postupak oduzimanja poslovne sposobnosti u cilju zaštite osnovnih prava lica.

Pet uposlenika je kao odgovor navelo možda. Riječ je o uposlenicima službe zdravstvenog zbrinjavanja koji su naveli da nisu u potpunosti sigurno da li bi ukoliko se ukine oduzimanje potpune poslovne sposobnosti to bilo dobro za štićenike Doma, u konkretnom slučaju.

Na treće postavljeno pitanje ‘‘Da li smatrate da treba uskladiti Zakone FBiH sa UN Konvencijom o zaštiti osoba s invaliditetom’’, 97% ispitanika je odgovorilo sa ‘Da’, a samo jedan sa ‘Ne’. Odgovori na ovo pitanje su djelimično u suprotnosti sa odgovorima ispitanika na pitanje o ukidanju potpunog oduzimanja poslovne sposobnosti što ponovo upućuje na nepoznavanje odredbi Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom koja umjesto zamjenskog odlučivanja nalaže podršku u ostvarivanju poslovne sposobnosti.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Provedeno istraživanje, za potrebe magistarskog rada pod naslovom: Starateljstvo nad osobama kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost (Studija slučaja KJU „Dom za socijalno zdravstveno zbrinjavanje osoba s invaliditetom i drugih osoba“), koje je sa ukupno 73 ispitanika (40 štićenika i 33 profesionalaca) kada su u pitanju ispitanici /štićenici rezultiralo je sljedećim pokazateljima:

- Od 40 ispitanika, njih 34 ima oduzetu poslovnu sposobnost, od toga 28 žena i 6 muškaraca. Dvije ispitanice i četiri ispitanika imaju ograničenu poslovnu sposobnost. Ovim osobama sud je odredio mjere, radnje i poslove koje nisu sposobne samostalno odnositi. One se odnose na finansijske poslove, raspolaganje imovinom, penzijom i drugim primanjima.

- Dvadeset i troje ispitanika, ili njih 56%, ne zna po kojem osnovu im je oduzeta poslovna sposobnost, dok su ostali naveli da su lišeni zbog bolesti. Ispitanici koji su naveli da ne znaju po kojem osnovu su lišeni poslovne sposobnosti smatraju da bolest nije bila relevantan razlog za oduzimanje poslovne sposobnosti. Od ukupno 23 ispitanika njih deset za staratelje ima člana porodice te smatraju da su lišeni poslovne sposobnosti kako bi član porodice mogu da koristi njihovu imovinu.

- 50% anketiranih ispitanika smatra da su njihova prava ugrožena oduzimanje poslovne sposobnosti. Samo jedan ispitanik je naveo da će se zbog toga što mu je oduzeta poslovna sposobnost žaliti instituciji ombudsmana, i da će zatražiti da mu se omogući vraćanje poslovne sposobnosti. Ispitanik je smatrao da ukoliko se obrati instituciji Ombudsmana i uputi žalbu za povredu ljudskih prava jer mu je oduzeta poslovna sposobnost u potpunosti da će na taj način uspjeti da inicira ponovni postupak pred Sudom za vraćanje poslovne sposobnosti.

- Od četrdeset anketiranih ispitanika, njih 18 na mjesечnom nivou posjećuje stratelj (1-2 mjesечно). Samo četiri korisnika staratelj posjećuje sedmično, dok njih šest posjećuje povremeno. Jednom godišnje stratelj posjećuje dva korisnika. Dok posjete od strane staratelja nikako nema deveta korisnika.

- Posjete štićeniku strane staratelja koji su uposlenici Centra za socijalni rad su samo jednom godišnje ili po potrebi, što je nezadovoljavajuće, s obzirom na obaveze staratelja koje su propisane zakonom.

Anketa provedena sa profesionalcima/uposlenicima „Doma za za socijalno zdravstveno zbrinjavanje osoba s invaliditetom i drugih osoba“ rezultitala je sljedećim:

- Od ukupno-33 ispitanika/uposlenika Doma njih 55%, ili 18, odgovorilo je da smatra da se oduzimanje poslovne sposobnosti krše osnovna ljudska prava. Devet ispitanika je navelo da se oduzimanje poslovne sposobnosti ne krše osnovna ljudska prava te da je za pojedine osobe sigurnije, zbog njihovog zdravlja i daljeg funkcionisanja, da im se oduzme poslovna sposobnost. Šest ispitanika, ili njih 18%, smatra da se osnovna ljudska prava osoba s invaliditetom djelimično krše oduzimanjem poslovne sposobnosti, jer takve osobe nisu u mogućnosti donositi bilo kakve odluke u svoje ime.

- 58%, odnosno 19 ispitanika smatra da treba ukinuti oduzimanje poslovne sposobnosti. Kao razlog za navedeno ispitanici navode da oduzimanje poslovne sposobnosti dovodi do kršenja osnovnih ljudskih prava kao što su pravo na slobodu izražavanja, pravo na brak i porodicu, pravo glasa, pravo na rad, pravo na slobodu kretanja, itd. S druge strane, 27% ispitanika smatra da je od krucijalnog značaja za pojedine osobe s invaliditetom sama mogućnost postojanja instituta starateljstva nad punoljetnim osobama. Zbog različitih oboljenja, psihičkog ili fizičkog invaliditeta pojedinici nažalost nisu u mogućnosti da se staraju o sebi, i da donose adekvatne odluke u svoj korist. Zbog toga je za te osobe važno da se pravovremeno reagira i da se pokrene postupak oduzimanja ili ograničenja poslovne sposobnosti u cilju zaštite osnovnih prava ovih osoba.

- 97% ispitanika smatra da treba uskladiti Zakone FBiH sa UN Konvencijom o zaštiti osoba s invaliditetom. Odgovori na ovo pitanje su djelimično u suprotnosti sa odgovorima ispitanika na pitanje o ukidanju potpunog oduzimanja poslovne sposobnosti što upućuje na nepoznavanje odredbi Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom koja umjesto zamjenskog odlučivanja nalaže podršku u ostvarivanju poslovne sposobnosti.

Imajući u vidu da propisi Bosne i Hercegovine nisu u saglasnosti sa međunarodnim dokumentima i standardima po pitanju starateljstva nad punoljetnim osobama, prvenstveno s Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom, neophodno je preduzeti korake ka usaglašavanju propisa, tim prije što je Konvencija ratifikovana još 2010. godine. Paralelno sa tim, neophodno je informisati javnost, raditi na podizanju svijesti i aktivno raditi na razbijanju predrasuda i stereotipa prema osobama sa invaliditetom u društvu.

Pitanje poslovne sposobnosti se mora posmatrati u svojoj cjelovitosti, dakle, nikako mimo pravne sposobnosti koja predstavlja pretpostavku, ali ne i uslov za postojanje poslovne sposobnosti. Jasno je međutim da pravna bez poslovne sposobnosti ne znači mnogo. Pa tako iako svaki pravni sistem priznaje pravo čovjeku da posjeduje imovinu, bez mogućnosti da njom i raspolaze, jednako je kao i da je i ne poseduje. Pravna sposobnost je sposobnost da se bude nosilac prava i obaveza. Ona je zajemčena međunarodnim dokumentima koje je u većini ratifikovala i BiH. Navedeno predstavlja samo rezultat stepena razvoja društva, jer u ranijim periodima razvoja društva pravna sposobnost je bila privilegija određenih grupa ljudi. Garantovane kao Ustavom zajemčena prava, pravna sposobnost se stiče rođenjem i prestaje smrću, dok se poslovna sposobnost stiče punoljetstvom i prestaje smrću ili sudskom odlukom. U postupku u kome se odlučuje o lišenju poslovne sposobnosti nekog lica, s obzirom na važnost onoga o čemu odlučuje i domaćaj svoje odluke, sud treba da nastoji da se izoluje od predrasuda o licima koja su predmet razmatranja u postupku, i da strogo procjenjuje činjenice i relevantne okolnosti prije donošenja svoje odluke a ne da je zasniva na mišljenju tj. stručnom nalazu vještaka, gdje se pri tom ne smiju zanemariti osnovne procesne pretpostavke pravičnog suđenja među kojima je na prvom mjestu omogućavanje prisustva licima o čijim se pravima odlučuje.

LITERATURA:

Osnovna literatura:

1. Begović, N., Koncept, priroda i mjesto ustanove strateljstva u šerijatskom pravu i porodičnom pravu BiH, Zbornik radova Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu, 2017.
2. Bubić, S. – „Novi pristup uređenju statusa odraslih osoba sa duševnim smetnjama“, Zbornik radova, Četvrti međunarodni naučni skup, Dani porodičnog prava: „Pravna zaštita odraslih osoba“, Pravni fakultet, Univerzitet „Džemal Bijedić“, Mostar, 2016.
3. Dervišbegović, M. „Socijalni rad, teorija i praksa“, „Zonex“, Sarajevo. 2003.
4. Draškić, M. „Porodično pravo i pravo deteta“, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd. 2015.
5. Durmišević, E. : Prestanak važenja šerijatkog prava kao pozitivnog prava 1945. u Bosni i Hercegovini,Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu (1953. – 2017.god.) Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, 2007. god.
6. Habul, U. „Institucionalna zaštita osoba kojima je oduzeta poslovna sposobnost-nemogućnost ostvarivanja prava normiranih u UN Konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom“, Zbornik radova, Četvrti međunarodni naučni skup, Dani porodičnog prava: „Pravna zaštita odraslih osoba“, Pravni fakultet, Univerzitet „Džemal Bijedić“, Mostar, 2016.
7. Ivanišević, I. „Praktična primjena Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u postupcima lišavanja poslovne sposobnosti i skrbništva“, poslovna sposobnost i skrbništvo – raskorak između Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom i prakse, pravobraniteljica za osobe sa invaliditetom, Zagreb, 2012.
8. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (Rezolucija 2200A (XXI), Generalna skupština, 16. decembar 1996. god.)
9. Miković B. „Podrška u ostvarivanju poslovne sposobnosti umjesto zamjenskog odlučivanja“, Zbornik radova, Četvrti međunarodni naučni skup, Dani porodičnog prava: „Pravna zaštita odraslih osoba“, Pravni fakultet, Univerzitet „Džemal Bijedić“, Mostar, 2016.
10. Mladenović, M. Porodično pravo, knjiga II, 1980. god., Privredna stampa Beograd
11. Milas - Klarić, I. „Pravni status skrbnika kao jamstvo zaštite ljudskih prava odraslih“, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb. 2010.
12. Naladžin, Defterdarević M. „Mjere međunarodnog nadzora nad provođenjem Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom“, Zbornik radova, Četvrti međunarodni

naučni skup, Dani porodičnog prava: „Pravna zaštita odraslih osoba“, Pravni fakultet, Univerzitet „Džemal Bijedić“, Mostar, 2016.

13. Odluka o osnivanju Kantonalne javne ustanove „Dom za socijalno zdravstveno zbrinjavanje osoba sa invaliditetom i drugih osoba“ („Službene novine Kantona Sarajevo“, br.27/06, 28/07- Ispravka, 31/07, 21/12 i 5/13)
14. Obretković M. „Porodični odnosi, starateljstvo i socijalni rad“, Naučna knjiga, Beograd. 1987.
15. Programi rada i Finansijski plan Kantonalne javne ustanove "Dom za socijalno zdravstveno zbrinjavanje osoba sa invaliditetom i drugih osoba", 2019.
16. UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom (Službeni glasnik BiH – Međunarodni Ugovori, broj 11/9).
17. Traljić, N. Bubić, S. „Roditeljsko i starateljsko pravo“, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo. 2007.

Zakoni:

1. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom FBiH (Službene novine FBiH, broj 36/99, 54/04, 39/06)
2. Krivični zakon FBiH (Službene novine FBiH, br. 35/03)
3. Porodični zakon FBiH (Službene novine FBiH, broj 31/07 i 31/14)
4. Zakon o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama (Službene novine FBiH br. 37/01, 40/02, 52/11, 14/13)
5. Zakon o parničnom postupku FBiH (Službene novine FBiH, broj 53/03, 73/05, 19/06, 98/15)
6. Zakon o vanparničnom postupku FBiH (Službene novine FBiH, br. 2/1998, 39/2004, 73/2005, 80/2014.)
7. Zakona o vanparničnom postupku SR BiH (Sl. list SR BiH, br. 10/89, Službeni glasnik RS, br. 74/05)
8. Zakona o vanparničnom postupku Brčko Distrikta BiH (Službeni glasnik Brčko distrikta BiH", br. 5/2001, 36/2017 i 36/2017)
9. Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom ("Sl. novine Kantona Sarajevo", br. 38/2014 - prečišćen tekst, 38/2016, 44/2017 i 28/2018

Web stranice:

- <https://skupstina.ks.gov.ba/izvjestaj-o-poslovanju-kontonalne-javne-ustanove-dom-zasocijalno-zdravstveno-zbrinjavanje-osoba-5>, pristup: 25.12.2020.
- <https://skupstina.ks.gov.ba/izvjestaj-o-poslovanju-kontonalne-javne-ustanove-dom-zasocijalno-zdravstveno-zbrinjavanje-osoba-3>, pristup: 25.12.2020.
- <https://skupstina.ks.gov.ba/izvjestaj-o-poslovanju-kontonalne-javne-ustanove-dom-zasocijalno-zdravstveno-zbrinjavanje-osoba-1>, pristup: 25.12.2020.
- <https://skupstina.ks.gov.ba/izvjestaj-o-poslovanju-kontonalne-javne-ustanove-dom-zasocijalno-zdravstveno-zbrinjavanje-osoba-sa>, pristup: 25.12.2020.
- Obiteljsko pravo i socijalna skrb. Međuovisnost u svjetlu razvoja instituta skrbništva za punoljetne osobe, URL: <https://hrcak.srce.hr/30229>, pristup: 05.05.2021.
- Uloga skrbnika u zaštiti osobe lišene poslovne sposobnosti, URL: <https://hrcak.srce.hr/94824>, pristup: 05.05.2021

PRILOZI

1. Anketni upitnik za štićenike

Dragi korisniče, u svrhu izrade magistraskog rada na temu “Starateljstvo nad osobama kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost (studija slučaja: KJU „Dom za socijalno zdravstveno zbrinjavanje osoba s invaliditetom i drugih osoba”), provodim istraživanje te Vas molim da uzmete učešće u istom kako bi na što bolji način mogla prezentirati Vaše stavove i mišljenja.

Anketa je anonimna i za sve nejasnoće mi se možete obratiti.

Hvala!

SPOL M Ž (Zaokružiti jednu od opcija)

Starosna dob – Molim Vas da zaokružite odgovarajuću opciju i pored navedete Vaše godine starosti:

- a) 40 – 49 - _____
- b) 50 – 59 - _____
- c) 60 – 64 - _____
- d) 65 – 69 - _____
- e) 70 – 74 - _____

Porodični status - U ponuđenim opcijama ispod zaokružite Vaš porodični status:

- a) Oženjen / Udata
- b) Razveden / Razvedena
- c) Samac
- d) Udovac / Udovica

U nastavku ankete se nalazi pet pitanja, molim Vas da odgovorite shodno Vašem trenutnom mišljenju.

1. *Po kojem osnovu ste lišeni poslovne sposobnosti?*

---

2. *Da li smatrate da su Vaša prava ugrožena činom oduzimanja poslovne sposobnosti?*

---

3. *Da li ste u posljednjih par godina bili diskriminirani po bilo kojem osnovu (zdravstveno stanje, invaliditet, izgled..)?*

---

4. *Da li ste zadovoljni uslovima boravka u Domu?*

---

5. *Koliko često Vas posjećuju staratelji?*

---

2. Anketni upitnik za profesionalce

Poštovane kolege, u svrhu izrade magistraskog rada na temu "Starateljstvo nad osobama kojima je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost (studija slučaja: KJU „Dom za socijalno zdravstveno zbrinjavanje osoba s invaliditetom i drugih osoba“), provodim istraživanje te Vas molim da uzmete učešće u istom kako bi na što bolji način mogla prezentirati Vaše stavove i mišljenja.

Anketa je anonimna i za sve nejasnoće mi se možete obratiti.

Hvala!

SPOL M Ž (Zaokružiti jednu od opcija)

Stručna spremá – U opcijama ispod zaokružite stepen Vašeg obrazovanja:

- a) VSS
- b) VŠS
- c) SSS

U nastavku ankete se nalazi tri pitanja, molim Vas da odgovorite shodno Vašem trenutnom mišljenju.

1. Da li smatrate da se oduzimanjem poslovne sposobnosti krše osnovna ljudska prava?

---

2. Da li smatrate da treba ukinuti potpuno oduzimanje poslovne sposobnosti?

---

3. Da li smatrate da treba uskladiti Zakone FBiH sa UN Konvencijom o zaštiti osoba s invaliditetom?

POPIS GRAFIKONA I TABELA

- Grafikon br. 1: Broj štićenika Doma za period 2016. – 2019.
- Grafikon br. 2: Spolna struktura štićenika Doma (2016 – 2019)
- Grafikon br. 3: Starosna struktura štićenika (2016 – 2019)
- Grafikon br. 4: Održavanje kontakata sa srodnicima
- Grafikon br. 5: Prikaz porodičnog status štićenika prije dolaska u Dom
- Grafikon br. 6 : Psihosocijalna praksa, radna i okupaciona terapija štićenika
- Grafikon br. 7: Oblici radno-okupacionih, kulturno-zabavnih i rekreativnih aktivnosti štićenika
- Grafikon br. 8: Spolna struktura ispitanika
- Grafikon br. 9: Struktura ispitanika u odnosu na dob
- Grafikon br. 10: Porodični status ispitanika
- Grafikon br. 11: Struktura ispitanika u odnosu na oduzetu ili ograničenu poslovnu sposobnost
- Grafikon br. 12: Razlozi oduzimanja/ograničenja poslovne sposobnosti
- Grafikon br. 13: „Da li smatrate da su Vaša prava ugrožena činom oduzimanja poslovne sposobnosti?“
- Grafikon br. 14: „Da li ste u posljednjih par godina bili diskriminirani po bilo kojem osnovu (zdravstveno stanje, invaliditet, izgled..)?“
- Grafikon br. 15: „Da li ste zadovoljni uslovima boravka u Domu?“
- Grafikon br. 16: „Koliko Vas često posjećuje staratelj?“
- Grafikon br. 17: Spolna struktura ispitanika
- Grafikon br. 18: Struktura ispitanika u odnosu na stručnu spremu
- Grafikon br. 19: „Da li smatrate da se oduzimanjem poslovne sposobnosti krše osnovna ljudska prava?“
- Grafikon br. 20: „Da li smatrate da treba ukinuti potpuno oduzimanje poslovne sposobnosti?“
- Grafikon br. 21: „Da li smatrate da treba uskladiti Zakone FBiH sa UN Konvencijom o zaštiti osoba s invaliditetom?“

- Tabela br. 1. Spolna struktura ispitanika
- Tabela br. 2. Struktura ispitanika u odnosu na dob
- Tabela br. 3. Porodični status ispitanika
- Tabela br. 4. Struktura ispitanika u odnosu na oduzetu ili ograničenu poslovnu sposobnost
- Tabela br. 5. Spolna struktura ispitanika
- Tabela br. 6. Struktura ispitanika u odnosu na stručnu spremu

Naziv odsjeka i katedre: Odsjek za socijalni rad
Predmet: _____

IZJAVA O AUTENTICNOSTI RADOVA

Ime i prezime: Amila Hadzic - Glusac
Naslov rada: Starateljstvo nad osobama kojima je oduzeta ili ogranicena poslovna sposobnost (Studija slucaja: KJU Dom za socijalno zdravstveno zbrinjavanje osoba s invaliditetom i drugih osoba)
Vrsta rada: Magistarski rad
Broj stranica: 77

Potvrd ujem:

- da sam procitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etickim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tisu plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznaceno;
- da rad nije predat, u cijelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoskolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznacio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la koristene i citirane izvore ili bibliografi ju po nekom od preporucenih stilova citiranja, sa navodenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis koristjenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznacio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Potpis

Sarajevo, 16.09.2021. godine